

UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE

**CAHIERS
DE
L'INSTITUT DU MOYEN-ÂGE GREC ET LATIN**

85

Centre for the Aristotelian Tradition

Saxo Institute

2016

Anonymus Parisini 16160 on Memory. An Edition.

Sten Ebbesen

Introduction

1. The editorial project

This is one more instalment in a series of editions of question commentaries on Aristotle's *Parva naturalia* that I have been publishing in *CIMAGL* since 2014.¹ Together with an edition by Christina Thomsen Thörnqvist of Walter Burley's literal commentary on the books about sleep and dreams [*CIMAGL* 83 (2014) 379-515], these editions of previously unpublished texts constitute a contribution to the project *Representation and Reality*, which, thanks to a grant from *The Swedish National Bank's Tercentenary Foundation (Riksbankens Jubileumsfond)* and additional funding from the University of Gothenburg, Sweden, has been running from early 2013.

2. The Paris manuscript

Ms **P** = Paris, BnF, lat. 16160, formerly Sorbonne 1798, is a composite parchment ms of 141+II folia, measuring mm. 272 x 195. As far as I could see when examining the ms in 1999, it has five component parts (α - δ). According to H.V. Shooner, my parts α and β belong together.² All parts date from the late 13th or early 14th century.

---

¹ Simon of Faversham, *Quaest. Somn. Vig.* in *CIMAGL* 82 (2013) 90-145; Geoffrey of Aspull, *Quaest. Somn. Vig.* in *CIMAGL* 83 (2014) 257-341; James of Douai, *Quaest. Insomn. & Div. somn.* in *CIMAGL* 84 (2015) 22-92; Radulphus Brito, *Quaest. Mem., Insomn. & Div. somn.* in *CIMAGL* 85 (2016) 11-86, Anonymus Oriensis 33, *Quaest. Mem.* in *CIMAGL* 85 (2016) 128-161.

² See Shooner's description of the ms in *Codices manuscripti operum Thomae de Aquino*, tomus III, Les presses de l'Université de Montréal-Vrin, 1985, pp. 314-315.

Contents:

- α 2r-v Anon., *Prologus*
- β 3-79v <Radulphus Brito>, *Quaest. Arist. Ph.*
- γ 81-108 Anon., *Quaest. Arist. Cael.*
- δ 109-118v Anonymus Parisini 16160, *Quaest. Arist. Sens.*
119-123v Anonymus Parisini 16160, *Quaest. Arist. Mem.*
124-125v Radulphus Brito, *Quaest. Arist. de An.* I.8-10
- ε 129-134 Anon., *De cognitione animae*
134r-v Thomas Aquinas, *De mixtione elementorum*
134v-135v Thomas Aquinas, *De motu cordis*
136-137 Thomas Aquinas, *De occultis operationibus naturae*
137-141 Ps.-Thomas Aquinas, *De sensu communi et quinque interioribus
potentiis animae*
142-144v *vac.*

The questions on *De sensu* and *De memoria*, with which we are here concerned, are in an early 14th-century continental hand. In all likelihood, the manuscript was produced in Paris.

The text of **P** is reasonably sound. Most errors are banal scribal slips, such as repetitions or omissions of single words, misreadings like *confirmare* for *conformare* or *alicuius* for *respectu cuius* (i.e. *r^v c⁹* read as *d^c9*) etc. However, the ms from which **P** was copied must have been difficult to read in a number of places, for **P** has a considerable number of *fenestrae*. This probably indicates that the model was not the work of a professional scribe, but rather due to a scholar —it is likely to have been a student's *reportatum*.

3. Contents of the Commentaries on *De sensu* and *De memoria*

Lists of the questions on *De sensu* and *De memoria* have been published in S. Ebbesen, C. Thomsen Thörnqvist & V. Decaix, 'Questions on *De sensu et sensato*, *De memoria* and *De somno et vigilia*. a Catalogue', *Bulletin de Philosophie Médiévale* 57 (2015) 59-115, at pp. 74-76 and 91, respectively. Unfortunately, when cataloguing the questions on *De memoria* we overlooked question 18, with the result that qu. 19-20 were wrongly numbered "18-19".

The table below shows the titles of all the 20 questions of the commentary on *De memoria & remiscencia*, and which ones recur (be it with somewhat different titles) in the commentaries of Peter of Auvergne (PA), Radulphus Brito, Anonymus Vaticani 3061 (V), Anonymus Oriensis 33 (O), Anonymus Mertoniani 276 (M), and John of Jandun (J).

N°	Title Anon. 16160	PA	RB	V	O	M	J
01	U. sc. de memoria et remiscencia possit esse scientia una			02			
02	U. ista scientia sit distincta a scientia de anima	01	01	01	01		
03	U. sit aliqua scientia divinatoria de futuris	03	02	03			01
04	U. memoria sit praeteritorum	04	03	04	02	02	02
05	U. memoria sit potentia animae						
06	U. memoria sit necessaria animalibus			05			
07	U. iuvenes et senes non sunt bene memorabiles		04		07	06	09
08	U. definitio memoriae sit bona						
09	U. sensus communis, imaginatio, estimativa et memoria sint distinctae virtutes, et si sint distinctae loco et subiecto	09	05	11	05		05
10	U. intelligentem necesse sit phantasmata speculari	05	06	12	03	03	
11	U. memoria pertineat ad sensum vel ad intellectum			06	04	04	06
12	U. in memoria sit oblivio	11	07	07	06	05	07
13	U. memoria sit in omnibus animalibus	10			08		
14	U. organum memoriae sit in posteriori parte capitis						
15	U. remiscencia insit nobis a natura						
16	U. remiscencia sit potentia animae						
17	U. remiscencia differat a memoria	15	08	08	10		10
18	U. remiscencia sit potentia sensitiva vel intellectiva	16		09	09		11
19	U. reminisci sit iterata acceptio vel utrum reminisci sit iterum addiscere						
20	Utrum motus contrariorum et similium sit unus in anima						

4. Authorship, Date and Place of Origin

I assume without proof that the questions on *De sensu* and those on *De memoria* have the same author, and I have dubbed him “Anonymus Parisini 16160”. The date of composition cannot be fixed with any precision. The author appears to have used book *I* of Aquinas’ *Summa theologiae* and in qu. 10 refers to him as *frater Thomas*, which gives about 1270 as a *terminus post quem* and 1323 as a *terminus ante quem*. But the work is hardly from either the beginning or the end of this 63-year span. I favour a date between 1280 and 1310, which would also seem to fit the paleographical evidence.

The text contains no obvious clues to its place of origin. It is, however, likely to be Parisian. The manuscript is surely continental, and the questions follow the standard Parisian format without containing any of the complex exchanges of arguments, counter-arguments and counter-counter arguments that are often found in English products.

5. *Ratio edendi*

The edition is entirely based on photographs, I have not had an opportunity to inspect **P** *in situ* since 1999, which was long before I started to work on commentaries on the *Parva naturalia*. I first transcribed the text from a black-and-white microfilm bought from Bibliothèque nationale de France several decades ago, but considerable parts of the text of the questions on *De memoria* were illegible due to shadows cast by the uneven surface of the parchment. This defect was remedied when I received a series of perfectly legible digital photos kindly taken for my use in 2016 by Dr Véronique Decaix of Université Paris 1 – Sorbonne.

I have resolved abbreviations and classicized the orthography, so that, e.g., *po^e* = *potencie* or *potentie* appears as *potentiae* in the edition, and I have also tacitly corrected minor orthographical errors, such as *aducit* for *adducit* and *distinsisse* for *distinxisse*. I have not classicized the form *extimativa*, although it may be considered an orthographical variant of *aestimativa*, because it may also be seen as a hybrid between *aestimativa* and *existimativa*.

The apparatus informs about abbreviations only in instances in which there might be doubt about how to resolve them, and about spelling only in cases

in which the ms spelling may be of importance for an understanding of the passage.

On several occasions, the scribe of **P** has corrected himself *in scribendo*, usually by expunging a word or word-part that he had miswritten. Such corrections are not recorded in the edition, whereas I do mark words that have been added above the line, although they may also be *in scribendo* corrections.

The apparatus records all differences in wording between my text and that of **P**.

The punctuation is mine, and so is the division into paragraphs (though in the latter case there is often agreement with the manuscript). All matter in italics (question titles, numbering of arguments) has been added by me.

6. Editions referred to in the apparatus

Albertus Magnus: For his commentary on *De memoria* I have used: Alberti Magni, *Opera omnia* vol. 9, ed. A. Borgnet, Vivès: Paris 1890.

Aristotle: *Loci Aristotelici* are identified with the standard references to Immanuel Bekker's *Aristoteles graece*, Berlin 1833. The single works are abbreviated as in Liddle-Scott-Jones, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1940. The same abbreviations are used for commentaries on his works.

Anonymus, *Les Auctoritates Aristotelis*, ed. J. Hamesse, Philosophes Médiévaux XVII, Publications Universitaires: Louvain & Béatrice Nauwelaerts: Paris 1974.

Avicenna *Latinus*, *Liber de anima seu Sextus de naturalibus IV-V*, ed. S. C. van Riet, Éditions orientalistes: Louvain & Brill: Leiden, 1968.

Averroes: Averroes compendium of *De memoria* is found in:

Averrois Cordubensis *Compendia librorum Aristotelis qui Parva Naturalia vocantur*, rec. Aemilia Ledyard Shields adiuvante Henrico Blumberg, Corpus Commentariorum Averrois in Aristotelem, Versiones Latinae VII, Medieval Academy of America: Cambridge, Mass. 1949.

Petrus de Alvernia, *Quaestiones super librum De memoria*, in D. Bloch, 'Peter of Auvergne on Memory', *CIMAGL* 78 (2008) 51-110.

Radulphus Brito, *Quaestiones super librum De memoria et reminiscencia* in S. Ebbesen, 'Radulphus Brito on Memory and Dreams. An Edition', *CIMAGL* 85 (2016) 11-86.

—, *Quaestiones in Aristotelis librum tertium De anima*, ed. W. Fauser in: *Der Kommentar des Radulphus Brito zu Buch III De anima*, Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters NF 12, Aschendorff: Münster Wf. 1974.

Thomas Aquinas, *Sentencia libri De anima*, in *Opera omnia iussu Leonis XIII P.M. edita*, XLV.1, Commissio Leonina–Vrin: Roma–Paris 1984.

—, *Summa theologiae, Prima Pars*, ed. P. Caramello, Marietti: Torino–Roma 1948.

7. Sigla

P	<i>codex Parisinus, Bibliothecae nationalis Franciae lat. 16160</i>
P^{corr}	<i>manus correctrix in eodem codice</i>
[119vB]	<i>hic incipit columna dextra folii 119 versi eiusdem codicis</i>
\album/	<i>album secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba</i>
[album]	<i>album delendum censeo</i>
[[album]]	<i>album deletum habet codex</i>
<album>	<i>album, quod numquam in codice vel codicibus fuit, addendum censeo</i>
<<album>>	<i>album, quod iam non legitur, in codice ante mutilationem extitisse puto</i>
†album ac†	<i>verba album ac aut per se corrupta esse aut aliquid excidisse puto</i>
8 litt.	<i>spatium vacuum 8 fere litterarum capax reliquit librarius</i>
(?)	<i>de lectione vocis praecedentis dubitare licet</i>
pond()lem	<i>vox ita compendiose scripta ut inter pond et lem aliquid omissum esse indicetur</i>
cf.	<i>confer, conferend-us/a/um etc.</i>
iter.	<i>iteravit</i>

8. Acknowledgment

My good friend, Dr Silvia Donati (Albertus Magnus Institut, Bonn), kindly read through the edition before publication and not only weeded out typing errors but also suggested solutions to a number of problems that I had either overlooked or despaired of solving. Conjectures due to her are marked as such in the apparatus.

Ex Anonymi Parisini 16160

Quaestionibus super De sensu et sensato

Quaestio 2

Utrum ira et memoria insint omnibus animalibus

109rB Consequenter quaeritur utrum ira et memoria ins<i>t omnibus animalibus, et post utrum tactus insit omnibus animalibus, et post de aliis.

1.11 De primo arguitur de memoria quod memoria fit ex sensu †primo me(dian)te†, sed omnibus animalibus inest sensus, hoc patet secundo De Anima;¹ ergo etc.

1.2 Item, probatur quod omnibus insit ira, quia quibuscumque inest appetitus, eis inest desiderium, et per consequens ira; sed in omnibus animalibus inest appetitus; ergo et concupiscentia et ira. Maior patet, quia istae duae sunt duae species appetitus, concupiscibilis et appetibilis, et ideo quibus inest <appetitus> inest concupiscentia et ira. Minor patet secundo De anima.²

1.3 Item, natura non deficit in necessariis; sed omnibus animalibus ira est necessaria; ergo etc. Maior patet. Minor declaratur, quia ira debetur animalibus propter acquisitionem alimenti, ut defendant se; modo adeptio alimenti est necessaria; ergo et ira.³

2. Oppositum vult Alexander,⁴ qui dicit solum inesse perfectis.

3. Dico quod memoria et ira non debent inesse omnibus animalibus, quia illa quae habent similitudinem cum intellectu non debent inesse omnibus, sed solum perfectis; sed ista habent similitudinem cum intellectu; ergo etc. Maior patet, quia quod inest perfectioribus secundum quod perfectiora non

---

¹ Arist., *de An.* II.2.413b2-4.

² Arist., *de An.* II.2.413b22-24.

³ ira] alimentum **P**.

⁴ Alexander Aphrodisiensis in commento super librum De sensu & sensato nusquam hoc dicit.

necesse est inesse minus perfectis; modo illud quod habet similitudinem cum intellectu in perfectis <inest eis secundum quod perfecta; ergo non est necesse inesse minus perfectis>. Minor declaratur¹ primo De memoria,² quia memoria est respectu praeteritorum, sensus respectu praesentium, et ideo memoria habet similitudinem cum intellectu /109vA/ qui comprehendit sine differentia³ temporis, et ideo memoria differt a sensu et a phantasia, quae non cognoscit aliquid nisi ut praesens.

Item, ira habet similitudinem cum intellectu, quia ira est appetitus in ordine ad alterum, quia appetitus⁴ vindictae <propter> parvipensionem; modo cogitare aliquid in habitu ad alterum pertinet ad intellectum; ergo etc.

Item, natura non abundat in superfluis; sed si omnia animalia haberent memoriam et ira<m>, superflueret, quia memoria est praeteritorum ut sciant ubi dimiserunt alimentum suum, ira est ut conserve<n>t et tuea<n>tur suum alimentum; modo quaedam sunt animalia quibus suum alimentum est coniunctum, et ideo⁵ non oportet quod habeant iram et memoriam.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Memoria fit ex sensu”: Dico quod aliquid fieri ex altero, hoc est multis modis: vel sicut ex materia, vel sicut ex opposito, vel ex altero i.e. post alterum; modo dico <quod> memoria fit ex sensu i.e. post sensum.

Ad 1.2 Ad aliam, “Quibuscumque inest appetitus etc.”: falsum est. Et tu probas “Quidam est appetitus concupiscibilis et quidam irascibilis”: verum est —sed non oportet quod quibuscumque insit concupiscibilis quod insit irascibilis, quia concupiscibilis est respectu alimenti absolute, sed irascibilis in ordine ad alterum.

Ad 1.3 Ad aliam, “Natura etc.”: verum est. Et tu dicis “est eis necessaria”: falsum <est>. Et tu dicis “Memoria est propter adeptionem alimenti”: dico quod non propter adeptionem alimenti solum, sed alimenti distantis, quod non inest omnibus animalibus. Et similiter ira est propter defensionem,

---

¹ declaratur] *iter. P.*

² Arist., *Mem.* 1.449b15.

³ differentia] *ferre dr P.*

⁴ appetitus – parvipensionem] *definitio irae ex Arist., Rh.* II.2.1378a31-32.

⁵ ideo] *omni P.*

quod non inest omnibus animalibus, et non est solum propter adeptionem eius.¹

---

¹ eius] *sc.* alimenti.

Anonymi Parisini 16160

Quaestiones super librum De memoria et reminiscentia

119rA **DE MEMORIA AUTEM ET MEMORARI ETC.**

Circa istum librum De Memoria et Reminiscentia quaeruntur primo quaedam communia, utrum sc. de memoria et reminiscentia possit esse scientia una, secundo utrum,¹ si sit, utrum differat a scientia libri De Anima.

Quaestio 1

Utrum de memoria et reminiscentia possit esse scientia una

Primo quaeritur de primo.

1. Quod non.

1.1 Quia de diversis subiectis² non est una scientia; sed memoria et reminiscentia sunt huiusmodi; quare etc. Maior patet, quia diversitas scientiarum est ex diversitate subiectorum.³ Minor patet, quia memoria est passio sensus vel habitus, et reminiscentia intellectus.

1.2 Item, magis conveniunt memoria et phantasia quam memoria et reminiscentia; sed de memoria et phantasia non determinatur in aliqua una scientia; quare etc. Maior patet, quia phantasia habet conservare species sensatas sicut memoria, sed reminiscentia habet magis reservare species intellectas, et differt multum a memoria, quia qui bene sunt reminiscitivi malae memoriae sunt, ut dicit Philosophus in principio huius.⁴ Minor patet.

---

¹ utrum – utrum] *unum utrum melius erat, sed nihil mutandum arbitror.*

² subiectis] scientiis **P.**

³ subiectorum] obiectorum **P.**

⁴ Arist., *Mem.* 1.449b6-8.

2. In oppositum est Philosophus.¹

3. Dico quod ad unam scientiam pertinet determinare de memoria et reminiscentia, quia sicut se habet sensus ad intellectum, sic memoria ad reminiscentiam; sed de sensu et intellectu determinatur in una scientia; ideo etc. Maior patet, quia sicut intellectus dependet ex sensu, ita reminiscentia dependet ex memoria. Minor patet.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “De hiis quae sunt diversa etc.”: verum est —ut diversa sunt et secundum quod non habent attributionem \ad/ se ipsa vel ad tertium; sed sic non est, quia reminiscentia requirit memoriam et memoria ad ipsam reminiscentiam ordinatur, et habe<n>t etiam attributionem, quia organica² sunt, licet sit contra opinionem quorundam. Et ideo possunt considerari ut sunt in organo tali, quia reminiscentia in organo molli, memoria in duro; et sunt etiam sensus interiores et propinqui, et ideo de ipsis potest esse una scientia.

Ad 1.2 Ad aliam. “Plus conveniunt memoria etc.”: falsum est. Et tu dicis “Utraque est conservativa”, dico quod aliter est conservativa memoria et phantasia, ut dicit Commentator,³ quia phantasia conservat species sensatas, sed memoria conservat non sensatas per extimativam, et reminiscentia est istarum, cum interceptione⁴ tamen, ut videbitur.⁵ Et ideo, cum sint circa idem et habent comparisonem ad obiectum, ut sic de ipsis hic bene poterit determinari in eadem scientia.

Et sic ad illud.

---

¹ *Scilicet qui De memoria et reminiscentia conscripserit.*

² organica] organico **P**.

³ Cf. Averroes, *Mem.* 53.

⁴ interceptione] *Collata qu. 12 fortasse intercisione scribendum.*

⁵ *Vide qu. 12.*

Quaestio 2

Utrum ista scientia sit distincta a scientia de anima

Consequenter quaeritur utrum ista scientia sit distincta a scientia de anima.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia subiectum et passio debent esse eiusdem scientiae; sed in libro De anima determinatur de subiecto memoriae et reminiscentiae, quia subiectum istorum est anima; quare etc.

1.2 Item, in scientia de anima determinatur de anima et de potentiis animae sensitivae; sed istae sunt potentiae animae; ergo non sunt distinctae scientiae. Maior patet. Minor etiam per intentionem Commentatoris et Alberti in hoc libro.¹

Et confirmatur ratio, quia magis conveniunt memoria et reminiscentia cum sensu quam <sensus> cum intellectu; sed in libro De anima determinatur de sensu et intellectu, ergo magis ibi [magis] determinari debet de memoria et reminiscentia. Maior patet: illae sunt potentiae sensus.

2. Oppositum apparet per Philosophum.²

3. Dico quod de memoria et reminiscentia possumus considerare dupliciter: vel ut sunt potentiae animae, vel ut habent esse in determinato organo determinatae complexionis et quantum ad causas.

Tunc dico quod <si con>siderentur ut sunt potentiae /119rB/ animae, tunc non sunt de consideratione huius scientiae, sed aliter sunt.

Primum patet, quia cuius est considerare passiones animae secundum se, eius est considerare passiones animae sibi inexistentes secundum se; sed ad scientiam de anima pertinet determinare secundum se non ex parte corporis, ergo ad ipsam pertinet determinare de memoria et reminiscentia ut sunt potentiae animae.

---

¹ *In compendio Averrois nihil directe ad rem inveni, neque in Alberto; sed fortasse vere dici potest secundum utriusque "intentionem" dictas scientias esse separatas.*

² *Qui enim librum separatum de memoria scripserit.*

Secundum patet quia istae potentiae sunt organicae. Tunc arguitur: illae quae habent diversas rationes et considerationes possunt ad diversas scientias pertinere; et istae, reminiscentia et memoria, habent alias rationes ut sunt in organo corporali et ut secundum se considerantur; ergo etc. Maior patet, quia diversa ratio considerandi circa subiectum facit diversam scientiam, ut patet de materia: ut $\dagger d m \dagger$ est consideratur a metaphysico¹, ut principium transmutationis est de consideratione naturalis. Minor patet, quia sibi diversa competunt ratione organi, ut videbitur.

Ad 1. Ad rationes

Ad 1.1 “Subiectum et passio etc.”: verum est —ut non differenter accipiuntur. Sed sub ali[qu]a ratione accipiendo ad ali[qu]am scientiam unam possunt pertinere; sic est de memoria et reminiscentia.

Ad 1.2 Ad aliam per idem, quia ut potentiae animae determinantur in libro De anima, sed ut sunt in organo corporeo hic. Et cum dicitur quod magis conveniunt etc., dico quod in scientia de anima determinatur de ipsa absolute, non ut in organo est; ideo potuit ad ipsam pertinere determinare de sensu et intellectu absolute, quia sunt potentiae eiusdem animae, et de memoria et reminiscentia ut sunt potentiae; sed hic determinatur de memoria et reminiscentia ut sunt in organo corporali, unde magis conveniunt sensus et intellectus in modo considerandi quam memoria et reminiscentia cum sensu, si sensus accipiatur respectu organi. Et sic non valet.

\Sed/ tamen tu dices quod magis conveniunt sensus et memoria et reminiscentia ut sunt in organo quam sensus et intellectus accipiendo sine organo absolute.

Aliqui dicunt ad hoc quod est una scientia communis, sed diversificatur secundum tractatus diversos, sicut etiam videmus libros particulares distinctos in libro De anima; sed si sic dicatur, non est multum periculum.

---

¹ metaphysico] mathematico P. Cf. Anonymus Oriensis 33, *Quaest. Mem.* qu. 1: ” ad diversitatem scientiarum non requiritur diversitas rerum in natura et in esse, sed sufficit diversitas rationis. Materia enim prima et est de consideratione physici et metaphysici; metaphysici in quantum est quoddamens et sub differentia entis cadit, quia ens dividitur per actum et potentiam, et materia cadit sub potentia; sed in quantum est principium transmutationis cadit sub consideratione naturalis.”

Vel potest dici quod licet sensus et intellectus absolute magis¹ differant quam sensus et memoria et reminiscentia, tamen ut sensus et memoria sunt potentiae animae magis conveniunt quam sensus exteriores et memoria et reminiscentia quantum ad organum et modum apprehendendi, quia organum in sensibus exterioribus est aliter et aliter dispositum et in istis interioribus, et aliter situatur, et ideo de istis bene in diversis locis determinatur.

Quaestio 3

Utrum sit aliqua scientia divinatoria de futuris

Consequenter quaeritur utrum sit aliqua scientia divinatoria de futuris.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia scientia de possibilibus aliter se habere non est scientia, primo Posteriorum,² quia scientia est eorum quae impossibilia sunt aliter se habere; sed contingentia et futura sunt huiusmodi; ergo etc.

1.2 Item, de non ente non est scientia; futura sunt huiusmodi; ergo etc.

1.3 Et dicas quod sunt in suis causis. Contra: Aut illae causae sunt sufficientes, aut non. Si sufficientes, tunc effectus est; si non sufficientes, tunc non erunt causa sufficienter, et per consequens non facient scire.

2. In oppositum est Philosophus,³ qui dicit quod est quaedam scientia quae est divinatoria futurorum.

3. Dico quod sunt futura quorum causae sunt necessariae, et positis illis de necessitate ponitur effectus, et alia sunt futura habentia /119vA/ causas quibus positis ut frequenter tale quid accidit et raro impeditur, ut quod homo nascatur cum quinque⁴ digitis et similia; alia sunt futura quae non habent causas determinatas sed indifferenter possunt esse et non esse. Modo de futuris primo modo dictis potest esse scientia, quia de illis potest

---

¹ magis] maxime P.

² Arist., *APo.* I. 2.71b15-16.

³ Cf. Arist., *Mem.* 1.449b12-13.

⁴ quinque] quin P.

esse scientia quae habent causas determinatas et veras respectu quarum effectus est necessarius; modo futura primo modo dicta sunt huiusmodi. Sed de talibus futuris est sciendum quod non est scientia de ipsis qua sciatur quod sint, sed est scientia qua scitur ex quibus habent esse infallibiliter.

Secundo dico quod de secundis futuris potest esse scientia, non tamen ita certo¹ modo sicut de prioribus, quia habent causas determinatas quae ut in pluribus sunt, et ideo erit scientia, licet non sit ita certa, et de istis non est scientia qua sciatur quod sint, sed qua scitur ex quibus habent esse ut in pluribus. Et isto modo est scientia astrologia quantum ad partem iudiciorum, quia² scitur causa talis effectus, sed causa illa potest impediri forte propter repugnantiam materiae; et propter hoc dicit Ptolemaeus in *Almagesti*³ quod vir sapiens dominabitur astris, quia poterit alterare materiam sic quod tale quid non eveniet quod \e/venire deberet per talem constellationem.

De futuris ultimo modo dictis non <est> scientia, quia contingentia sunt. Tamen quidam dicunt quod immo, quia per invocationes et holocausta et characteres⁴ et fumigationes fit⁵ quod daemones alterant aera et figurant vel formant species sic quod aliqua possunt apparere. Sed credo quod istud sit falsum, quia contra Aristotelem primo,⁶ qui tales daemones non posuit, et secundum veritatem etiam, quia daemones futura non cognoscunt, et contra legem nostram.

Ad I. Ad rationes.

---

¹ certo] certa **P**.

² quia] quod **P**.

³ *Auctoritas ficta; legitur autem apud Albertum Magnum, Thomam Aquinatem et complures alios. Videsis annotationem ad Thomae De sortibus, ed. Leonina 43: 234, ad lin. 143. Fortasse ex Ps.-Ptolemaei Centiloquii verbo 5 originem ducit, quod in editione a Boneto Locatello 1493 Venetiis curata (Liber quadripartiti Ptholemei, Centiloquium eiusdem...) f. 107v ita iacet: "Optimus astrologus multum malum prohibere potest quod secundum stellas venturum est, cum earum naturam praesciverit; sic enim praemuniet eum cui malum futurum est, ut possit illud pati."*

⁴ characteres] cōract'es vel co'ract'es **P**.

⁵ fit] *potius* sic **P**.

⁶ primo] *vox suspecta*.

Ad 1.1 “De contingentibus etc.”: verum est. Et tu dicis “Futura sunt huiusmodi”: verum est —de aliquibus, de aliis quae habent causas determinatas non est verum.

Ad 1.2 Ad aliam “De non ente non est scientia”: verum <est> —qua scitur quod sit; sed est bene scientia qua sci[e]tur ex quibus debet esse et ex quibus causis; et sic non valet.

Ad 1.3 Et per idem ad aliam similiter dico quod causae quorundam futurorum sunt necessariae, non actu, sed cum erunt causae talis effectus, et ut sic est scientia talis effectus sciendo ex quibus causis effectus habebit esse, et non ex quibus est; et sic non valet ratio.

Et sic ad istam quaestionem.

Quaestio 4

Utrum memoria sit praeteritorum sic quod obiectum suum sit praeteritum

Consequenter quaeritur utrum memoria sit praeteritorum, et sic quod obiectum suum sit praeteritum.

1. Arguitur quod obiectum eius sit praesens.

1.1 Quia obiectum potentiae debet esse praesens, quia eam habet educere de potentia ad actum; sed memoria est potentia; quare etc.

1.2 Item, aliquis¹ non potest \sibi/ ipsi esse absens; sed aliquis bene memoratur² de se ipso; ut dicit Vergilius,³ Ulixes existens tali loco habuit⁴ memoriam sui.

2. In oppositum est Philosophus⁵ qui dicit quod memoria est praeteritorum.

---

¹ aliquis – aliquis] aliquid – aliquid **P**.

² memoratur] movetur **P**.

³ Vergilius, *Aeneis* III.628-629 *de Ulixes in antro Cyclopi*: “nec talia passus Ulixes / oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto”

⁴ habuit] habet **P**.

⁵ Arist., *Mem.* 1.449b24-25.

3. Dico quod est praeteritorum, quia aut est futurorum aut praesentium aut praeteritorum. Non est futurorum, quia de futuris est spe[cie]s vel opinio vel scientia divinatoria; sed ista sunt alia a memoria; quare etc. Item nec /119vB/ praesentium, quia ipsorum est sensus; sed memoria est altera a sensu; ergo etc. Relinquitur ergo¹ quod sit praeteritorum.

Sed intelligendum quod sit praeteritorum quantum ad apprehensionem sensus, quia illa quae sunt in praesentia quantum ad esse in memoria, †quae² cum† fuerunt sensata, talia memorantur.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Obiectum debet esse praesens”: verum est; et ideo volo quod obiectum sit³ praesens memoriae, tamen non est praesens quantum ad \a/p-prehensionem cuius est memoria; et illa est apprehensio sensus.

Ad 1.2 Ad aliam. “Idem etc.”: verum est —quantum ad esse. Et tu dicis “Aliquis habet memoriam sui”: verum est —quantum ad aliquem actum qui fuit in ipso, ut aliquis memoratur quod fuit in tali loco et tali, et in tali tempore.

Et sic ad illud.

Quaestio 5

Utrum memoria sit potentia animae

Consequenter quaeritur utrum memoria sit potentia animae.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia quod est habitus vel passio animae non est potentia eius; sed memoria est habitus, ut dicit Philosophus in Littera;⁴ ergo etc. Maior patet, quia potentia differt ab habitu vel passione.

---

¹ ergo] *iter*. **P**.

² quae cum *vel* quae tamen **P**] *fortasse* quondam *vel sim. scribendum*.

³ sit] [[est]] \sed(?)/ **P**.

⁴ Arist., *Mem.* 1.449b24-25.

1.2 Item, si esse<t> potentia, aut esset potentia activa aut passiva; non activa, quia est quaedam sensitiva potentia, et sentire est [in] quod<d>am pati, ut dicit Philosophus secundo De anima;¹ nec passiva, quia dicit Avicenna,² memoria potest reflectere se ad suum obiectum. Modo omne est activum vel³ passivum; non erit ergo aliqua potentia animae.

1.3 Item, si esset potentia animae non differret a sensu; sed hoc est inconveniens quod esset quaedam potentia animae et quod non differret a sensu; ergo etc. Probatio maioris: sicut phantasia est motus factus a sensu, ita et memoria; modo phantasia est <alia a> sensu[um]; ergo et memoria. Minor patet hic.⁴

2. In oppositum est Commentator et Avicenna et Philosophus.⁵

3. Dico quod est potentia animae distincta ab aliis, quia obiectum proportionatur semper potentiae; sed memoriae⁶ est obiectum distinctum, quod est distinctum ab aliis ut est obiectum illius potentiae; ergo etc. Maior patet ex secundo De anima.⁷ Minor patet, quia memorabile est aliquod praeteritum sub ratione qua prius imaginatum et sensatum, unde ad memoriam pertinet cognoscere intentiones rerum imaginatarum et iudicare illas res quarum⁸ sunt imaginationes prius esse sensatas vel imaginatas, ut dicit Commentator;⁹ modo illud non pertinet ad sensus exteriores, ut patet, nec ad sensum communem, qui ponit differentiam inter sensibilia diversorum sensuum, nec a<d> imaginativam, quae conservat species sensatas, nec ad extimativam, quae elicit species insensatas; quare etc.

---

¹ Arist., *de An.* I.5.410a25; cf. II.5.416b33-34.

² *Locum non inveni.*

³ vel] n(on) P.

⁴ Arist., *Mem.* 1.450a22-15.

⁵ Averroes, *Mem.* 49. Avicenna, *De An.* IV.1 *implicite*. Arist., *Mem.* 1.450a22-23 *implicite* (*explicite memoriam esse potentiam—δύναμιν—animae nusquam dicit*).

⁶ memoriae] memoria P.

⁷ *Locum non inveni. Propositio quae est 'obiectum proportionatur potentiae' apud Radulphum Britonem, Quaest. De An. III.22, p. 269 Fauser legitur. Cf. etiam Thomas Aquinas, Summa theologiae I.85.1 initio responsionis.*

⁸ quarum] cuius P.

⁹ Averroes, *Mem.* 51.

Item, memorari est quidam actus quem nos experimur in nobis diversus ab aliis; et ideo, cum sit actus diversus, potentia erit diversa.

Intelligendum tamen quod sicut ‘intellectus’ aliquando nominat substantiam animae, aliquando actu<m> intelligendi, aliquando autem habitum intelligibilium,¹ aliquando illud <quod> est in intellectu, ut species, sic similiter ‘memoria’ accipitur pro potentia, aliquando pro actu memoriae, aliquando pro illo quod memoratur, et sic dicitur quod est habitus; sed secundo modo est passio vel actus.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Illud quod est habitus etc.”: verum est. Et cum dicitur quod est passio, verum est —si accipitur pro operatione memoriae; et si accipias pro illo quod memoratur, est habitus, et sic aequivocas.

Ad 1.2. Ad aliam. “Aut esset acti<v>a aut passiva”: dico quod passiva. Et tu dicis quod de se vadit ad actum: dico quod si non sit in ea aliqua /120rA/ excitatio vel †per continens† vel aliquid huiusmodi, numquam ibit ad actum. Et tu dicis “Nonne in memoria conservantur species memorabilium? Certe ita! Ergo poterit memorari”: dico quod memorabilia non sunt in ipso actu secundo sed primo, sc. habitu. Et tu dicis “Avicenna dicit quod vadit ad actum”; dico quod de se non vadit, sed per aliud excitata.²

Ad 1.3 Ad aliam. “Non differret etc.”: dico quod differt a sensu exteriori, sed non differt a sensu quin sit sensus interior.

Quaestio 6

Utrum memoria sit necessaria animalibus

Consequenter quaeritur utrum memoria sit necessaria animalibus.

1. Arguitur quod non.

---

¹ intelligibilium] intelli(um) P; an intellectivum scribendum?

² excitata] excitatus in excitatum correctum P, ut videtur.

1.1 Quia hoc esset ut conservarent species¹ sensibilibus; sed hoc possunt facere per alios sensus, quia aliquantulum remane<n>t ibi species sensibilibus; ergo etc.

1.2 <***>

1.3 Item ostenditur quod in omnibus non oportet esse memoriam, quia homo habet intellectum, qui conservat species, ut patet tertio De anima;² ergo non oportet quod habeat memoriam.

2. In oppositum arguitur quia natura non deficit in necessariis nec abundat in superfluis; sed natura dedit memoriam; ergo etc.

3. Dico: memoria necessaria est animalibus progressivis, quia habent quaerere alimentum suum a longe et habent retinere aliquid prius sensatum in absentia sensibilibus; sed illud habent facere per memoriam; ergo etc. Maior patet. Minor declaratur, quia sensus particulares habent sentire particularia sensibilia, et non remanent ibi diu, sed phantasia habet recipere species sensatas et conservare; extimativa vero [de] alio deservit, quia elicit species insensatas ex sensatis, ut amici et inimici, convenientis et disconvenientis, et quia talia prius apprehensa non conservantur in aliis potentiis, ideo oportet aliquam <esse> quae conservet; haec est memoria; ideo est necessaria.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Hoc³ esset et<c.>”: dico quod verum est quod <est> necessaria propter illas species conservandas, et est necessaria etiam quia iudicat se prius sensisse hoc et quod talis sensatio est illius rei, quod non faciunt sensus alii exteriores, quia etiam ad modicum tempus retinent lumen,⁴ et sic de aliis.

Ad 1.2 Ad aliam. Imaginatio non conservat species insensatas, sed memoria conservat illas quae sunt elicidae ab extimativa.

---

¹ species] speciem P.

² Cf. Arist., *de An.* III.4.429a27-28.

³ hoc] si P.

⁴ lumen] *num sanum?* speciem *coniecit Donati.*

Ad 1.3 Ad aliam. “Intellectus conservat species etc.”: verum est — conservat species abstractas¹ ab hic et nunc etc., sed intellectus non conservat huiusmodi species quae sunt hic et nunc non abstractae.

Et sic ad illud.

Quaestiones 7-8

Consequenter quaeritur de hoc quod dicit² quod iuvenes et senes non sunt bene memorabiles, utrum hoc sit verum, et post³ de definitione memoriae.

Quaestio 7

Utrum sit verum quod iuvenes et senes non sunt bene memorabiles

1. De primo arguitur quod iuvenes et senes sint bene memorativi.

1.1 Et arguitur de iuvenibus, quia illi qui habent sensus bene dispositos sunt bene memorativi; sed iuvenes sunt huiusmodi; ergo etc. Maior patet, quia memoria causatur ex sensu. Minor etiam apparet.

1.2 Item, illi sunt bene memorativi quorum anima circa pauca est occupata; anima autem puerorum est huiusmodi; ergo etc. Maior patet, quia pluralitas apprehensorum est causa quare aliqui \non/ sunt bene memorativi, sicut, <si> in cera essent plures impressiones, non esset impressio alicuius sigilli determinata. Minor patet.

1.3 Item, hoc arguitur de senibus, quia illi sunt bene memorabiles qui plura apprehenderunt; senes sunt huiusmodi; ergo etc. Maior patet, quia memoria est passio derelicta ex sensu, et ideo quanto aliquid /120rB/ plus sentitur plus debet haberi in memoria. Minor etiam patet.

---

¹ abstractas – abstractae] *vel* absolutas – absolutae (*ab^{te}*, *ab^{tas}*) **P**.

² Arist., *Mem.* 1.450b6.

³ post] *potius* p(rim)o **P**.

1.4 Item, iuvenes, sicut dicit Philosophus,¹ non sunt bene memorativi; ergo per oppositum senes debent esse bene memorativi, quia ubi oppositum in opposito et propositum in proposito.

2. Oppositum istorum vult Philosophus.²

3. Dico quod multa sunt impedimenta bene memorandi. Unum est nimia humiditas, quia illud quod est nimis humidum non est bene retentivum, licet sit bene impressivum; modo organum memoriae debet esse bene retentivum; ergo illi qui habent ipsum nimis humidum non sunt bene memorativi, et ideo pueri non sunt bene memorativi, quia ibi est nimia humiditas, quia sunt nimis prope principia nationis; et senes etiam propter defectum caloris habent nimiam humiditatem.

Item propter aliud: nimius motus est causa impedimenti impresso memoriae, quia licet aliquid bene recipiatur,³ tamen si movetur,⁴ illud impeditur; modo in iuvenibus est motus magnus, ut motus augmenti; in senibus etiam est motus, quia motus detrimenti; ideo etc.

Item, aliae sunt causae impedimenti: una excellens frigiditas, quia propter <***> fit quasi congelatio organi, et ideo bene recipere non potest, et illud satis patet in senibus, quia in illis calor revocatur ad interiora, et ideo ad cerebrum non mittitur calor ipsum confortans. Item excellens caliditas impedit, quia calidi⁵ est movere, et ideo qui habent cerebrum tale multum sunt mobiles; modo motus impedit bonam memoriam, et ideo excellens caliditas impedit. Item [est] nimia siccitas, quia sicut nimia humiditas, quamvis bene recipiat, impedit memoriam bonam quia non retinet, siccitas nimia impedit quia recipere⁶ non potest. Verumtamen, si esset aliquid impressum, multum diu retineretur.

---

¹ Arist., *Mem.* 1.450b6.

² Arist., *Mem.* 1.450b6.

³ recipiatur] recipietur **P**.

⁴ movetur *Donati*] memo^(tur). *i.e.* memoratur **P**.

⁵ calidi] calidum **P**.

⁶ recipere **P**^{corr} *s.l.*] retinere **P**.

Et sic apparet quod iuvenes et senes non bene memorantur, et quae sunt causae¹ quae ipsam² impediunt. Et etiam ipsam impedit negligentia meditationis, quia tunc non firmatur illud quod debet memorari.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Illi qui habent etc.”: falsum est, quia alia dispositio requiritur ad sensum³ quam ad memoriam, quia ad sensum requiritur quod bene recipiat, et ad memoriam hoc non requiritur sed bona conservantia. Et tu dicis quod fit ex sensu: verum est, quia post sensum fit, sed non oportet propter <hoc> quod⁴ illud quod sufficit ad sensum sufficiat ad memoriam.

Ad 1.2 Ad aliam. “Illi qui sunt circa pauca etc.”: dico quod iuvenes aliquando propter duas causas per accidens multum possunt retinere, quia cum veniant de novo in saeculo admirantur illa quae vident, et aliquando delectantur mirabiliter, et ideo plus aliquando retinent, et sic per accidens plus retinent; propter aliud etiam, quia anima sua non est occupata multis, quia pauca viderunt, et sic per accidens. Et ideo non valet ratio, quia per se non sunt memores, licet per accidens.

Ad 1.3 Ad aliam. “Illi qui plura senserunt etc.”: dico quod verum est —si habeant organum bene dispositum \modo <<***>>/;⁵ ideo etc.

Ad 1.4 Ad aliam. “Iuvenes etc.”: non sequitur, quia utrique sunt male memorativi. Et tu dicis “Sunt oppositi”: verum est —quantum ad aetatem, sed in operatione⁶ organi memoriae non opponuntur, /120vA/ quia utrique habent organum humidum nimis: hii, sicut iuvenes, propter humiditatem alimenti et spermatis, quia sunt prop[ri]e generationem <et> principia generationis; senes vero propter humiditatem abundantem <et ***> superfluens propter caloris <***>

---

¹ causae] etiam **P**, ut videtur.

² ipsam] *subaudi* memoriam.

³ sensum] sentire(?)**P**.

⁴ quod] quia **P**.

⁵ *post modo hasta unius litterae discernitur; reliqua additio cum margo resecaetur perit.*

⁶ operatione] oppositione **P**.

Quaestio 8

De definitione memoriae

Consequenter quaeritur de definitione memoriae, quia dicit¹ quod nec est sensus nec est opinio nec est intellectus, sed passio vel habitus huiusmodi cum intervenerit tempus.

1. Arguitur quod non sit bona.

1.1 Quia duo opposita non debent intrare definitionem alicuius; sed hic ponit opposita, sc. “passio” et “habitus”, quia habitus est de difficili mobilis, passio de facili, et isto modo opponuntur; ergo etc.

1.2 Item, quod est potentia animae non est habitus, quia differt potentia ab habitu in illa [potentia et] substantia existente; sed memoria est potentia animae; ergo etc.

1.3 Item, omnis passio magis² facta magis abicit, quia semper fit per abiectioem contrarii; sed in subiecto non fit abiectio contrarii per memoriam; ergo etc.

1.4 Item, de hoc quod dicit quod est passio vel habitus illorum, contra: quia unius subiecti debet esse una passio; sed sensus et intellectus non sunt unum subiectum; ergo male dicitur quod est passio horum.

1.5 Item, de hoc quod dicit “cum³ intervenerit tempus”, quia sicut tempus requiritur ad memoriam, ita et locus, ergo ita bene debuisset dixisse “cum intervenerit locus” sicut “tempus”.

1.6 Et confirmatur: per illud quod totaliter est extraneum a re non debet res definiri; sed tempus totaliter est extraneum memoriae; ergo etc.

2. Oppositum vult Philosophus definiendo ipsam.

3. Intelligendum hic quod memoria potest accipi dupliciter vel tripliciter: vel pro potentia illa, vel pro operatione, vel pro habitu consequente illam potentiam, sicut dicitur de intellectu: aliquando accipitur pro potentia illa, aliquando pro operatione, aliquando pro habitu eius. [modo]

---

¹ Arist., *Mem.* 1.449b24-25.

² magis] maior *ne scriberem responsio ad rationem dissuadit.*

³ cum] quod P.

Secundo intelligendum¹ quod memoria per se est alicuius sensibilis, per accidens tamen est intelligibilis: quia [quia] illud quod a memoria percipitur est sensibile et hic et nunc existens, per accidens tamen est intelligibile, quia eo quod aliquis memoratur se aliquid intellexisse ratione temporis memoratur² intelligibilis.

Item, intelligendum quod obiectum memoriae debet esse praeteritum, et ideo oportet quod inter primam apprehensionem sensus et memoriam sit³ aliquis actus medius, quia inter haec est⁴ tempus; et ideo dico hic⁵ quod bene definitur memoria a Philosopho ut est actus, quia bene definit[ur] illud quod accipit ea quae sunt de essentia alicuius, sed hoc facit haec definitio, ergo etc. Ibi enim ponitur aliquid quod est genus, quia est actus quantum ad unam acceptionem eius; est etiam ibi passio bene posita, et bene “cum intervenerit tempus”, quia obiectum eius debet esse praeteritum.

Sed quare non definit potentiam? Dico quod in potentiis sensitivis in cognoscendo est iste ordo, quia prius est obiectum et post operatio et ultimo devenitur in cognitionem⁶ potentiae, et ideo prius definit memorabile et ex post operationem, ex⁷ quibus ulterius potest⁸ devenire in cognitionem potentiae.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Aliquid non definitur per contraria”: verum est —nisi circumloquatur aliquid unum vel unam differentiam. Et tu dicis “habitus et passio”, dico quod tu aequivocas; ibi non accipitur passio ut est qualitas sed pro actu pro memorari.

Ad 1.2 Ad rationem aliam. “Potentia etc.”: verum est, nec hic definitur potentia.

---

¹ intelligendum] intelligendo **P**.

² memoratur] memo()e **P**.

³ sit] est **P**.

⁴ est] *iter*. **P**.

⁵ hic quod bene] quod hic bene *malim*.

⁶ cognitionem] cogno()em **P**.

⁷ ex] et **P**.

⁸ potest] post **P**.

Ad 1.3 Ad aliam: “Omnis passio etc.”: dupliciter est passio: quaedam quae est cum abiectioe formae contrariae, et talis magis facta magis abicit. Alia quae est perfecte, et talis non /120vB/ abicit; huiusmodi autem est memoria.

Ad 1.4 Ad aliam: “Unius subiecti¹ est una passio”: verum <est> —primo. Et tu dicis “Memoria est passio etc.”: dico quod sensus et intellectus non sunt subiecta² sed magis efficientia,³ quia post ista fit memoria.

Ad 1.5 Ad aliam “Debuisset posuisse ‘locus’”: dico quod non, quia debet ponere ibi illud per quod differt actus memorandi ab actu sentiendi; sed actus memorandi differt solum in tempore et in loco non; ideo etc.

Ad 1.6. Ad aliam. “Illud quod <est> extra essentiam etc.”: dico quod illud quod est extra essentiam alicuius, sicut memoriae,⁴ non debet poni in definitione memoriae, nisi ita esset quod illud tempus haberet habitudinem ad memoriam vel memoria ad illud; modo sic est, oportet enim quod eius obiectum sit praeteritum, fit enim memoria per spatium temporis, et sic memoria inclinationem habet ad tempus; ideo ibi potuit poni.

Et sic ad istam quaestionem.

Quaestiones 9-10

Consequenter quaeritur utrum sensus communis, imaginatio, extimativa et memoria sint distinctae virtutes, et si sint distinctae loco et subiecto. Secundo utrum intellectus possit intelligere sine phantasmate propter hoc quod Philosophus⁵ dicit quod non.

---

¹ subiecti] substantiae P.

² subiecta] sub(stanti)a P.

³ efficientia] effici(a) P.

⁴ memoriae] memoria P.

⁵ Arist., *Mem.* 1.449b31-450a1.

Quaestio 9

Utrum sensus communis, imaginatio, extimativa et memoria sint distinctae virtutes, et si sint distinctae loco et subiecto

De primo:

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia passio non est distincta contra suum subiectum, saltem loco et subiecto; sed phantasia et memoria sunt passionem <eiusdem¹ subiecti>, sc. sensus communis; ergo etc. Minorem dicit Philosophus in Littera.²

1.2 Item, ostenditur quod extimativa non distinguatur a sensu communi, quia illud quod percipit extimativa percipit per sensum communem; hoc autem non faceret si esset distincta a sensu, quia una perciperet unum quod non perciperet aliud; ergo etc.

1.3 Item, ostenditur quod non sint distinctae loco et subiecto, quia vel dicis quod istae virtutes sint in corde vel in cerebro; si in corde, sic non distinguerentur loco et subiecto; si in cerebro, hoc non est, quia cerebrum insensibile; modo in sensibili debet esse locus istarum virtutum; quare etc.

1.4 Item, magis conveniunt extimativa, memoria et phantasia cum sensu communi quam intellectus cum sensu; modo intellectus a sensu non est distinctus loco et subiecto; ergo nec –multo minus– istae potentiae erunt distinctae loco et subiecto. Maior patet. Minor etiam, secundo De anima.³

2. In oppositum arguitur:

2.1 Intentione Alberti et Commentatoris⁴ qui ponunt istas distinctas loco et subiecto.

2.2. Et ostenditur ratione, quia illae potentiae distinguuntur quarum una potest esse sine alia, et sic est de istis; quare etc. Maior patet, quia sensus

---

¹ eiusdem subiecti *scripsi*] *spatium vacuum* & *ferè litterarum capax reliquit P.*

² Arist., *Mem.* 1.450a22-23.

³ Arist., *de An.* II.3.414a31-32.

⁴ Albertus Magnus, *Mem.* I.I, p. 98b-99a; Averroes, *Mem.* 57-58.

communis inest aliquibus quibus non inest phantasia <***> determinata ut memoria.

3. Hic volunt aliqui dicere quod istae virtutes non sunt distinctae loco et subiecto sed operatione,¹ et rationes eorum tactae sunt. Una est propter dictum Philosophi,² qui dicit quod phantasia et memoria sunt passiones <eiusdem, sc.> loco et subiecto; ergo etc. Alia, quia magis conveniunt phantasia et memoria cum sensu quam sensus cum intellectu etc. Sed istud est expresse contra Commentatorem,³ et contra Avicennam 6° Naturalium,⁴ quia ponunt organum sensus communis in anteriori parte capitis, organum extimativae in secunda cellula cerebri, memoriam autem in ultima parte cerebri.

Propter quod ego dico duo hic: Quod istae sunt distinctae, secundo quod loco et subiecto quantum ad sua organa.

Primum⁵ declaratur sic, quia natura non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis; modo animalia⁶ habe<n>t alimentum suum quaerere a remotis, et ideo oportet quod habeant sensus exteriores; item oportet quod ponant diversitatem inter sensibilia propria /121rA/diversorum sensuum, et ideo habebunt sensum communem, cuius est hoc facere. Item, in absentia alimenti oportet quod cognoscant alimentum in absentia eius, ut possint redire ad alimentum suum, et ideo oportet talem virtutem habere per quam possint redire ad alimentum suum, et illa est imaginativa. Unde et dicit Commentator:⁷ alterius est suscipere et alterius est conservare; modo sensus communis ad aliquod tempus recipit, et conservat parum; sed imaginati<v>a conservat species sensatas. Ulterius animalia perfecta non debent solum cognoscere sensibilia, sed aliqua⁸ insensibilia quae sunt sibi

---

¹ operatione] opiniones **P**.

² Arist., *Mem.* 1.450a22-23.

³ Averroes, *Mem.* 57-58.

⁴ Cf. Avicenna, *De An.* IV.1, pp. 8-9.

⁵ *Cum hac paragrapho confèras* Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* I.78.4 in *responsione*.

⁶ animalia] *utrum animal an animalia praebeat* **P** *videre nequivi*.

⁷ Averroes, *Mem.* 52: "Facere igitur ymaginem esse presentem necesse est ut sit alterius virtutis a virtute que comprehendit intentionem."

⁸ aliqua *Donati*] aliquae **P**.

necessaria, et illa virtus¹ erit extimativa in brutis et cogitativa in hominibus, et per istam² speciem elicit amici vel inimici, et ideo fugit[ur] inconveniens et prosequitur [dis]conveniens. Ulterius oportet quod talis species conservetur ut fugi<a>tur disconveniens in absentia eius et animalia moveantur ad conveniens in absentia eius, et illa erit memoria. Verum est quod Avicenna³ distinguit phantasiam ab imaginatione et ponit virtutem <com>ponendi⁴ diversa phantasmata⁵ esse phantasiam, sicut speciem montis cum specie auri; sed imaginativa non componit sed species solum apprehendit sensatas. In hominibus vero est reminiscencia, quae est inquisitio alicuius elapsi a memoria per aliquid existens in memoria. Sed intelligendum quod illud quod extimativa facit in brutis, illud facit virtus cogitativa in hominibus, verumtamen plus facit et perfectior <est> quam extimativa, quia ipsa comparat intentiones particulares vel species sensatas particulares, quia propinquior est cum intellectu, et ideo syllogizat particularia.

Secundo dico quod distinctae sunt organo, quia organum sensus communis est in prima cellula capitis, in secunda est organum phantasiae, in media est organum extimationis in brutis, ed in ultima parte est memoria. Quod potest declar<ar>i, quia habens ultimam partem cerebri laesam amittit memoriam, laesus autem⁶ in media amittit extimativam, et laesus <in> anteriori⁷ amittit iudicium phantasiae et sensus communis; ergo sunt distinctae loco et subiecto. Et haec est ratio Commentatoris.⁸ Et non valet quod quidam dicunt quod cordi ut est [per] organum sensus communis sibi correspondet pars anterior etc., sed hoc est falsum, quia propter laesionem capitis in anteriori parte †cum non sit organum† propter hoc enim non impediretur sensus communis si anterior pars non sit organum. Et ulterius cerebrum non <cor>respondet cordi nisi ad refrigerationem eius. Et ulterius cordi, in quantum est organum sensus communis, quare <magis>

---

¹ virtus] species **P**.

² istam] *subaudi* virtutem.

³ Avicenna, *De An.* IV.1.

⁴ componendi] ponendo **P**.

⁵ phantasmata] fan(a) **P**.

⁶ autem] etiam **P**.

⁷ anteriori] autem **P**.

⁸ Averroes, *Mem.* 57-58.

sibi correspondet anterior pars quam alia non est ratio. Et etiam, sicut dicit Philosophus,¹ licet sensus communis sit in corde, ut videtur velle, tamen organa aliorum sensuum non possunt ibi poni.

Intelligendum quod istae se habent per ordinem, quia primo immutatur sensus exterior quam interior, et sic de aliis. Secundo intelligendum quod virtus /121rB/superior plus potest quam inferior.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Passio etc.”: verum est. Et tu dicis quod phantasia et memoria etc.: dico quod sic intelligitur quod sunt passiones, quia ex passione primi sensitivi causantur² memoria et phantasia.

Ad 1.2 Ad aliam. “Extimativa nihil sentit etc.” Concedo. Et tu dicis “ergo non differt a sensu”: non³ sequitur, quia licet non cognoscat nisi prius sit sensus, actualiter apprehendit. Et sic ad illud.

Ad 1.3 Ad aliam. “Vel organum est in corde vel in cerebro” dico quod organum memoriae, phantasiae, extimativae est in cerebro. Et tu dicis “Cerebrum est insensibile”, ista ratio concludit⁴ magis oppositum quam propositum,⁵ quia organum non sentit illud quod suprapositum est, sed denudatum debet esse, et ideo, cum ita sit de cerebro, ideo etc. Vel dicendum quod totaliter non est insensibile.

Ad 1.4 Ad aliam “Magis convenit etc.” verum est —quantum ad hoc quod istae sunt organicae vitutes, intellectus autem non. Et cum dicis quod intellectus non distinguitur etc., verum est —quia⁶ non habet organum. Et sic fuit sophistica ratio ista.

Et sic ad quaestionem.

---

¹ Cf. Arist., *Somn. Vig.* 2.456a4-6.

² causantur] consentitur **P**.

³ non] nec **P**.

⁴ concludit] convenit **P**.

⁵ propositum *Donati*] ipsa **P**.

⁶ quia] quod **P**.

Quaestio 10

Utrum intelligentem necesse sit phantasmata speculari

Consequenter quaeritur utrum intelligentem necesse sit phantasmata speculari.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia sicut se habet sensus ad phantasiam, ita phantasia ad intellectum; sed phantasia potest exire in actu<m> phantasiandi sine hoc quod movetur a sensu; ergo etc. Maior patet, quia sicut sensus ad phantasiam ordinatur, sic phantasia ad intellectum. Minor apparet in <in>corporalibus:¹ phantasia enim phantasiat<ur> et non est sensus.

1.2 Item, si intellectus requireret phantasiam, iam non intelligeret se ipsum, cum sui ipsius non sit phantasia, quia non cadit sub sensu; sed hoc est falsum, ergo non supponit phantasiam.

1.3 Item, non posset intelligere substantias separatas, quarum non sunt phantasmata, quia in sensu non cadunt; quod tamen falsum; quare etc.

1.4 Item, ostendo quod intellectus postquam habet habitum possit intelligere sine phantasmate, quia unumquodque existens in actu per se potest exire in suam operationem; sed intellectus per potentiam agendi quam habet est in actu; ergo de se poterit exire in actum. Et confirmatur: minus enim requirit intellectus cum factus est in actu; sed ante requirebat phantasiam, ergo non post.

1.5 Item, tertio De anima,² cum volumus intelligimus, sed non intelligemus cum vellemus si oporteret inspicere phantasmata, cum non sint semper praesentia; quare etc.

1.6.1 Item, si require<re>nt<ur> phantasmata, illud quod intellectus intelligeret aut esset phantasma aut quod quid est; sed non phantasma[ta] intelligit, quia illud phantasma est accidens, et sic prius³ intelligeret et cognosceret accidens quam substantiam, quod falsum est. Si dicas quod

---

¹ incorporalibus] cor()bus P.

² Arist., *de An.* II.5.417b23-24.

³ prius *haesitans scripsi*] p⁹ P; *forsitan plus scribendum sit.*

quod¹ quid est primo intelligat, ergo frustra pones quod illud phantasma requiritur.

1.6.2 Et hoc confirmatur sic: quodcumque aliquid est obiectum alicuius virtutis per se, habet illa virtus illud cognoscere ubicumque sit; modo quod quid est est obiectum² intellectus et coniungitur singularibus; ergo dato quod non sit intellectus agens, secundum aliquid huiusmodi ibi poteri[n]t cognosci; ergo non requiritur aliquid aliud. Maior patet, quia visus cognoscit albedinem ubicumque sit, vel in corpore vel extra. Minor etiam apparet.

2. In oppositum est Philosophus in Littera et tertio De anima³.

3.1 Secundum opinionem Platonis non oporteret indigere phantasmate, quia quiditates⁴ rerum ponit separatas, et /121vA/ [et] ideo non oportebat intellectum agentem ponere.

3.2 Opinio tamen Avicennae⁵ fuit quod ad intelligendum sufficeret conversio intellectus possibilis ad intellectum agentem, ponit enim intellectum datorem formarum, et ponit quod †illa⁶† non faciebant nisi disponere materiam. Sed illud est falsum, quia generatio formarum fit a generante, ut apparet septimo Metaphysicae,⁷ quia unumquodque generatur a sibi simili. Uterius falsum dicit quod intellectus intelligeret ex sola conversione ad agentem, quia oportet inspicere phantasmata, ut dicit Philosophus;⁸ quare etc.

---

¹ quod] quid P.

² obiectum intellectus *Donati*] cerebrum + *spatium vacuum* 8 fere *litterarum capax* P.

³ Arist., *Mem.* 1.449b31-450a1. *de An.* III.7.431a16-17.

⁴ quiditates] quantitates P.

⁵ Avicenna, *Metaph.* X.5, pp. 490 & 493 *de datore formarum loquitur, sed quae ei hic attribuuntur non dicit.* Cf. Radulphus Brito, *Quaest. Mem.* qu. 6: "Opinio autem Avicennae fuit quod erat una intelligentia non habens respectum ad aliquem orbem, sed solum ad ista inferiora, quam vocavit datorem formarum et animam mundi, et per habitudinem sive respectum intellectus nostri ad ipsam dicebat nos aliquid intelligere; haec autem intelligentia separata est ab omni phantasmate, ideo dicebat intellectum nostrum intelligere sine phantasmate."

⁶ illa] i^a P; *inferiora coniecit Donati.*

⁷ Arist., *Metaph.* VII.8.1033b26sq.

⁸ Arist., *Mem. & de An. ll. cc.*

3.3 Et ideo dicendum <quod> quantum ad primam intellectionem intellectus indig[er]et phantasmate, et ratio huius est quia quod quid est rerum est coniunctum¹ cum parti<culari>bus; sed obiectum alicuius virtutis debet esse proportionale illi virtuti; sed intellectus est abstractus, et oportet quod suum obiectum sit abstractum, et ideo abstractio †fieret sed a rebus ut **6 litt**† sed quae sunt in phantasia; ergo intellectus requirit phantasmata.

Item, ens in potentia de se non vadit in actum, sed intellectus est in potentia, loquendo de intellectu primo; ergo per aliud² educitur de potentia in actum. Modo per intellectum agentem non educetur solum sed per obiectum suum; modo obiectum suum est coniunctum singularibus, ergo oportet quod abstrahatur; si abstrahatur, oportet quod phantasietur prius; ergo etc.

Item, hoc apparet in illis qui laeduntur in organo phantasiae; a[d]mittunt usum rationis; quare phantasia requiritur.

3.4 Sed quo modo requiritur phantasia?

3.4.1 Frater Thomas³ dicit quod primo oportet phantasiam esse in actu, et cum phantasia phantasiatur accidens alicuius rei, tunc intellectus possibilis apprehendet per **8 litt.** intellectus primi agentis quod quid est illius rei cuius est illud accidens phantasiatum, sicut potest⁴ extimativa⁵ potentia exsurgere in speciem phantasiatam non percipiendo⁶ phantasmata in phantasia⁷ existentia. Et hoc apparet per Philosophum prooemio De anima:⁸ cum habeamus cog<nitionem> de accidentibus secundum phantasiam, intellectus insurgit tunc sic quod non requiritur quod phantasma cognoscatur⁹ in intellectu prius.

---

¹ coniunctum] coniunctio P.

² aliud] illud P.

³ Cf. Thomas Aquinas, *Summa theologiae* I.84.7.

⁴ potest *Donati*] apparet P.

⁵ extimativa] exti()a *vel* ext()ia P.

⁶ percipiendo] pci()do P.

⁷ phantasia] phantasmate P.

⁸ Cf. Arist., *de An.* I.1.402b16-25.

⁹ cognoscatur] cog(nosci)^(tur) P.

3.4.2 Alii dicunt quod quia phantasmata sunt accidentia quod quid est, ideo habent virtutem quod quid est, et ideo cum intellectus agat supra phantasmata, sic eliciet quod quid est a phantasmatis, et illud cognoscimus. Sed hoc est inconveniens, quia quod quid est, et licet aliquo modo habeat esse in phantasmatis sicut in effectibus, in esse tamen intentionali non habet esse, sed¹ in esse reali.

3.4.3 Aliter dicunt alii quod accidentia prius cognoscuntur, et hoc ponunt intentione Philosophi qui dicit tertio <De anima²> “Sicut se habet sensibile³ ad sensum sic phantasma⁴ ad intellectum”, sed sensus apprehendit sensibile, ergo et intellectus phantasmata. Sed phantasmata sunt accidentia, et sic[ut] accidentia intelligeret, et per consequens substantiam.⁵ Et hoc confirmatur ratione, quia intellectus non intelligit aliquid nisi quod est abstractum ab intellectu agente, quia ipsius est omnia⁶ fieri; sed intellectus agens agit supra phantasmata abstrahendo; modo nihil phantasiatur nisi phantasmata, et numquam quod quid est, ideo quod quid est numquam percipitur primo, sed phantasmata.

3.4.4 Hoc tamen est contra intentionem Philosophi tertio De anima,⁷ qui dicit <quod> quod quid est <est> obiectum intellectus. Et <con>firmatur ratione, quia eadem sunt principia essendi et cognoscendi, sed substantia est principium essendi; ergo etc.; et ideo potest dici secundum viam fratris Thomae sic quod intellectus intelligit⁸ quod quid est non intelligendo phantasmata, sicut dictum <est>.

3.4.5 Et si illud videatur male dictum, potest dici aliter quod operatio intellectus agentis est abstrahere⁹ phantasmata. Tunc dico sic /121vB/ quod intellectus agens abstrahens phantasmata abstrahit quandam speciem ab ipsis

---

¹ sed] *potius licet* P.

² Arist., *de An.* III.4.429a 16-18 + III.7.431a 14-15.

³ sensibile] scibile P.

⁴ phantasma] forma P.

⁵ substantiam] *iter*. P.

⁶ omnia *Donati*] aīa (*i.e.* anima) P.

⁷ Arist., *de An.* III.6.430b 27-28.

⁸ intelligit] intelliget P.

⁹ abstrahere phantasmata] ab(ite fan(ite *vel* ab(ite fan(do) P.

phantasmatis, et ipsa recipitur in intellectu possibili, et intellectus possibilis per istam speciem intelliget¹ quod quid est cuius est species; sed ista species non intelligitur, sed erit id quo aliquid intelligatur, quia oportet quod omne quod intelligitur secundum ***9 litt.*** intelligendi, et illa species quam dixi est illa ratio secundum quam quod quid est cognoscitur. Et sic dicatur —vel primo modo.

3.5 Sed quare intellectus, <cum> iam factus est in actu, indiget phantasmate ad hoc quod actu consideret[ur]?

3.5.1 Avicenna² dicit quod nullus habitus³ remanet in intellectu post actuale[m] \con/siderationem.

3.5.1.1 Et una ratio fuit quia in illo⁴ quod est optime⁵ dispositum non oportet remanere aliquid ad receptionem sui obiecti in habitu, sed per [se] solam praesentiam agentis recipitur, sicut apparet de aere, quia est optime dispositus⁶ ad receptionem luminis; sic de intellectu erit.

3.5.1.2 Alia ratio: sicut aliquid est abstractum, sic intelligitur (tertio De anima).⁷ Et arguitur sic: Omne actu abstractum est actu intellectum; sed ista species in habitu est actu abstracta; ergo et actu intellecta et non in habitu.

3.5.1.3 Hoc tamen est contra Philosophum,⁸ vult enim⁹ quod habemus species in habitu.

Ad 3.5.1.1-2 Et ad rationes Avicennae:

Ad 3.5.1.1 “Postquam aliquid est summe dispositum etc.”, dico quod duplicia sunt receptiva: quaedam<am> cognitive¹⁰ quaedam naturaliter; modo

---

¹ intelliget] inte(llige)ret **P**.

² *Locum non inveni.*

³ habitus] [[ab]]itus **P**.

⁴ illo] illud **P**.

⁵ optime] optimum **P**.

⁶ dispositus] dispositum **P**.

⁷ Arist., *de An.* III.4.429b21-22; cf. Thomas Aquinas *ad locum* (*Sententia libri De anima*, ed. Leonina 212.224-225).

⁸ Cf. Arist., *Mem.* 1.449b24-25 (?).

⁹ enim] ergo **P**.

¹⁰ cognitive] cog()ve **P**.

in eis quae recipiuntur naturaliter, si illud recipiens sit optime dispositum non oportet ponere aliquid ad hoc quod recipiat; sed in cognitivis¹ secus, quia per multam considerationem aliquis habitus remanet.

Ad 3.5.1.2 Ad aliam. “Omne actu abstractum etc.”: verum est —vel actu primo vel actu secundo. Actus primus est habitus, actus secundus est considerare. Et sic patet quod species in habitu remanent.

3.5.2 Sed quidam <dicunt> quod postquam intellectus habet habitum sine conversione ad phantasmata potest considerare, et hoc credunt propter rationes tactas.

Sed hoc falsum est, quia intellectus in habitu in potentia est ad considerare, et [et] nihil actu in potentia movetur de se ad actum. Et ideo, cum intellectus in habitu sit in potentia ad considerare, manifestum est quod requirit² aliud per quod vadat, et illud <vel³ est> intellectus agens vel phantasmate;⁴ si phantasmate, habeo propositum; si intellectu agente, cum agens agat super phantasmata, ideo phantasmata requiruntur.

Ad 1. Ad rationes. “Sicut se habet sensus etc.”: simile est, quia sicut sensus phantasmata requirit [sensum], sic intellectus requirit phantasmata; sed dissimile est in alio, quia intellectus non est virtus organica, sed sensus est virtus organica, et sic aliqua species in organo potest omitti, et sic phantasia insurget bene sine sensu.

Ad 1.2 Ad aliam dico quod non oportet quod phantasmata sint⁵ rerum quae intelliguntur, sed phantasmata illarum rerum per quas aliquid intelligitur aliud; sic est de intellectu, quia phantasma quo intellectus intelligit se non est sui vel operationis suae, sed rei quae intelligitur. Cum enim factus est in actu, tunc intelligit se.

Ad 1.3 Ad aliam dico quod substantia separata habet phantasmata⁶ ex suo motu, et sic possunt intelligi.

---

¹ cognitivis] cog()vis **P**.

² requirit] requirat **P**.

³ vel est] *spatium vacuum 2-3 litterarum capax reliquit* **P**.

⁴ phantasmate] *constructio dura, sed propter sequentia nihil mutare ausus sum. Pro cedit auctor ac si verbum indiget positum esset.*

⁵ sint] sunt **P**.

⁶ phantasmata] *vel phantasma* **P**.

Ad 1.4 Ad aliam. “Ens in actu etc.”: dico quod intellectus actu primo est in potentia ad actum secundum, et ideo oportet <esse> aliquid quo moveatur¹ ad actum.

Ad 1.6? Ad aliam. “Plus potest etc.”: verum est —quantum ad hoc /122rA/ quod est perfectius illud² intelligere et plus quam prius, non sic quod sine phantasmate.

Ad 1.5 Ad aliam. “Intelligimus etc.”: verum est —quia universalia sunt in anima vel phantasia³ sub esse particulari, et ideo cum phantasmata habemus possumus convertere cum volumus ad illa, et sic intelligimus.

Ad ? Ad aliam. “Cum non intelligat phantasmata, quomodo indiget etc.?”: dico quod quod quid est rei ut est extra non est proportionale intellectui, et ideo oportet quod fia[n]t abstractio⁴ eius a phantasmatibus.

Ad 1.6.2 Ad aliam. “Quando aliquid est coniunctum alicui”: verum est — si sit proportionale illi, sed non cum quocumque⁵ est obiectum intellectus in dispositione ad hoc quod cognosca[n]tur, et non est simile de colore respectu visus, quia sub esse particulari cognoscitur.

Quaestio 11

Utrum memoria pertineat ad sensum vel ad intellectum

Consequenter quaeritur utrum memoria pertineat⁶ ad sensum vel ad intellectum.

1. Ostenditur quod ad intellectum.

1.1 Quia ad illud pertinet memoria quod habet conservare species, quia intellectus conservativus est specierum sine materia; sed ad memoriam pertinet hoc, conservat enim species sensatas et insensatas; quare etc.

---

¹ moveatur] mo()tur **P.**

² illud] ideo **P.**

³ phantasia – phantasmata] fan()a – fan(a) **P.**

⁴ abstractio] ab()a **P.**

⁵ quocumque] quacumque **P.**

⁶ pertineat] percipiat **P.**

1.2 Item, <intellectus> habet cognoscere praeteritum tempus; sed memoria similiter, refert enim speciem apprehensam ad rem prius, sc. in praeterito, apprehensam.

1.3 Item, omnis virtus reflexiva pertinet ad intellectum; sed memoria est virtus reflexiva, quia speciem praesentem refert ad rem prius in tempore praeterito apprehensa<m>; quare etc.

1.4 Item, omnis virtus collativa¹ pertinet ad intellectum; sed memoria est huiusmodi; ergo etc. Maior patet, quia virtus sensitiva non est collativa. Minor declaratur, quia memoria habet referre speciem praesentem ad aliquid quod est absens vel praeteritum, et sic est virtus collativa.

2. In oppositum est Philosophus² qui vult quod est passio primi sensitivi, per accidens tamen est intellectus.

3. Dico quod est potentia sensitiva per se, <sed> est potentia ipsius intellectus per accidens, quia memoria vel est sensus vel intellectus. Non potest dici quod ad intellectum pertineat, quia in multis animalibus reperitur ubi non est intellectus; ergo ad sensum pertinet.

Item, nulla virtus organica per se est intellectus; sed memoria est virtus organica, quia suum organum est in postrema parte capitis;³ ergo etc.

Item, actus memoriae est referre speciem vel intentionem praesentem ipsius rei ad rem apprehensam in praeterito et iudicare illam rem esse prius apprehensam; memoria ergo apprehendit sub aliquo tempore determinato; sed intellectus non apprehendit sub aliquo tempore.

Secundo dico quod potest esse alicuius quod⁴ intellectus intelligit per accidens, quia per accidens intellectus potest intelligere singulare, et istius est bene memoria; quare etc.

Item propter aliud, quia memoria potest apprehendere †aliquid† se prius apprehendisse⁵ rem in aliquo tempore, et sic est bene intellectus, per accidens tamen.

---

¹ collativa] collectiva **P.** *item bis infra.*

² Arist., *Mem.* 1.450a12-14.

³ capitis] corporis **P.**

⁴ quod intellectus] intellectus quem **P.**

⁵ apprehendisse] apprehensisse **P.**

4. Ad rationes.

Ad 1.1 Ad primam, “Quod habet conservare species, ad illud pertinet memoria”, dico quod non quaecumque conservatio quarumcumque intentionum pertinet ad memoriam, sed conservatio intentio<num> †phan()ta† ut sunt rerum prius apprehensarum determinate sic ad memoriam pertinet, sed intellectus tales species non apprehendit nec conservat, quia percipiendo intentiones non conservat in ordine ad aliquid prius apprehensum determinate.

Ad 1.2 Ad aliam, “Intellectus habet cognoscere praeteritum tempus” /122rB/—verum est. “Et memoria similiter”: —dico quod differenter, quia memoria aliquid cognoscit determinate sub tempore praeterito, sed intellectus, si cognoscat tempus praeteritum determinatum,¹ hoc non est per se sed per accidens, quia intellectus abstrahit a qualibet differentia temporis de se.

Item, intellectus apprehendit tempus praeteritum ut mensura<m> compositionis quam fecit, sed memoria apprehendit praeteritum ut recolit aliquis se apprehendisse² rem in tempore praeterito.

Ad 1.3 Ad aliam, “Omnis virtus reflexiva pertinet ad intellectum”: dico quod virtus reflexiva supra se vel suam operationem comple[c]te ad intellectum pertinet. Et du dicis “Memoria est huiusmodi”: dico quod non, quia licet apprehendat aliquid sub ratione qua praeteritum, non est tamen reflexio ibi supra se vel suam operationem.

Et quando³ dicitur quod memoria est apprehensio rei ut prius apprehensa est, et isto modo est intellectus, dico quod intellectus non rem cognoscit ut apprehensa est in tempore determinato nisi per accidens.

Item, differentia est inter intellectum et memoriam, quia memoria refert sub intentione †hoc particularibus†, sic autem non facit intellectus, quia abstrahit a quolibet tempore.

Et sic ad illud.

---

¹ determinatum] *fortasse* determinate *scribendum*.

² apprehendisse] apprehensisse **P**.

³ quando] quare **P**.

Quaestio 12

Utrum in memoria sit oblivio

Consequenter quaeritur utrum in memoria sit oblivio.

1. Arguitur quod sic.

1.1 Quia memoria est cum tempus intersit in medio inter rem prius apprehensam et actum memorandi;¹ est ergo ibi intercisio;² sed ubi est intercisio, ibi est oblivio; ergo etc.

1.2 Item, hoc vult Avicenna sexto Naturalium³ quod est semper intercisio; ergo et oblivio.

2.1 In oppositum est Philosophus,⁴ qui vult <quod> conservet species.

2.2 Item, illud quod pertinet ad reminiscentiam non pertinet ad memoriam; sed oblivio ad illam pertinet; ergo etc.

3. Dico quod oblivio non requiritur, nec debet ibi esse, sed in reminiscentia, quia memoria est conservatio continua intentionis imaginatae; ubi ergo est conservatio continua intentionis, ibi non est oblivio, quia †oblivio est conti<n>ui actus; sed sic est in memoria†; ergo etc.

Ad 1. Tunc ad rationes.

Ad 1. Ad primam. Cum dicitur “Inter primam apprehensionem⁵ etc.”: verum est. Et tu dicis “Ergo est intercisio memoria”: falsum, sed solum actus memorandi intercisus est.

Ad 1.2 Ad aliam. “Avicenna dicit quod est intercisio”: verum est —actus, non tamen habitus, immo in habitu semper conservat.

---

¹ memorandi] memo(a) P.

² intercisio] intersitio P *hic et pluries in sequela.*

³ *Falso, ut videtur, hoc Avicennae ascribitur, cum potius ex versione Parisina Averrois Mem. 59: “memoria proprie dicta est continua conservatio intencionis forme ymaginabilis (rememoracio vero est intercisio conservatio eiusdem intencionis)” derivatum sit. Eodem modo errant Petrus de Alvernia, Mem. qu. 11 et Radulphus Brito, Mem. qu. 7.*

⁴ Cf. Arist., *Mem.* 1.450a25sqq.

⁵ apprehensionem] oppositionem P.

Quaestio 13

Utrum memoria sit in omnibus animalibus

Consequenter quaeritur utrum memoria sit in omnibus animalibus.

1. Arguitur quod sic.

1.1 Quia quibuscumque inest subiectum inest passio [ipsius] illius subiecti; sed omnibus animalibus inest sensus communis, qui est subiectum memoriae, quia est passio primi sensitivi, ut dicit Philosophus;¹ quare etc.

1.2 Item, natura non deficit in necessariis; sed necessarium est animalibus non solum recipere species sed conservare in absentia sensibilibus, ut dicit Philosophus tertio De anima;² sed hoc habet fieri per memoriam; [et natura non deficit in necessariis] ergo etc.

1.3 Item ostenditur quod solum sit in hominibus, quia virtus collativa solum est in hominibus, quibus est intellectus; sed virtus memoriae est collativa; ergo solum in hominibus erit.

2. In oppositum est Philosophus³ quantum ad utrumque.

3. Dico quod non est in omnibus animalibus. Secundo dico quod in solis hominibus non est. Tertium est quod eliciatur intentio aliqua non sensata a sensatis. Quarto requiritur quod species istae non sensatae conserventur et <referantur>⁴ ad res prius apprehensas, et illud pertinet ad memoriam, et ideo memoria cognoscit tempus /122vA/ praeteritum. Tunc arguitur: in quibuscumque non est cognitum⁵ praeteritum, non est memoria; sed in omnibus animalibus hoc \non/ est, sed perfectis; ergo etc.

Item, in quibus non est cognitio sensibilibus in absentia sensibilibus, et in quibus non est conservatio specierum nec acceptio specierum insensatarum in aliquo sensato, ibi non est memoria; sed hoc contingit in imperfectis; ergo etc.

---

¹ Arist., *Mem.* 1.450a12-14.

² *Locum non inveni.*

³ Arist., *Mem.* 1.450a15-16.

⁴ referantur] *spatium vacuum 9 fere litterarum capax P.*

⁵ cognitum praeteritum] *fortasse cognitio praeteriti scribendum.*

Item, non solum est in hominibus, quia multa alia habent extimativam, quia conservant species sensatas et eliciunt insensatas; ergo non solum hominibus inerit sed aliis; videmus enim equam venire ad pabulum.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Ubi est subiectum etc.”: verum est —proprium. Ad minorem “In omnibus est sensus communis”: dicunt hic quidam quod non est memoria sensus communis passio secundum quod influit sensibus exterioribus, sed secundum quod influit sensibus interioribus, et ut sic semper non inerit omnibus, quare etc.

Vel aliter: concedo maiorem, et dico quod non est subiectum. Dico quod pro tanto dicitur quod est passio sensus <communis> quia fit primo <circa> sensum communem.

Ad 1.2 Ad aliam. “Natura non deficit etc.”: diceret aliquis quod natura non deficit in necessariis. Et cum dicitur quod necessarium est omnibus etc., falsum est. Et dicis quod non est solum necessarium recipere species sed conservare; dico quod verum est —in perfectis animalibus et non in aliis. Vel dicendum quod conservare species sensatas pertinet ad phantasiam, sed species collatas ad aliquid apprehensum, hoc pertinet ad memoriam.

Ad 1.3 Ad aliam dico quod referre speciem praesentem ad rem prius apprehensam, istud non est colligere, ut pertinet ad intellectum, sed istud est referre speciem praesentem ad rem prius apprehensam in tempore determinato.

Quaestio 14

Utrum organum memoriae sit in posteriori parte capitis

Consequenter quaeritur utrum organum memoriae sit in posteriori parte capitis.

1.1 Arguitur quod non, immo in anteriori parte: quia sicut se habet phantasia¹ ad imaginationem, sic se habet memoria ad phantasiam; sed idem est

---

¹ phantasia]phantasma P.

phantasma et¹ species imaginata; ergo idem memoria et² phantasia; et ideo, cum phantasia sit in anteriori parte; quare etc.

1.2 Item, ostendo quod sit circa cor: quia subiectum et passio sunt simul; sed sensus communis est subiectum memoriae; ergo in eodem loco sua³ passio erit; sed organum sensus communis est circa <cor; ergo> etc.

2.1 In oppositum est Avicenna et Albertus.⁴ Dicunt enim quod organum est in posteriori parte.

2.2 Et ostenditur ratione, quia anterior pars capitis est humida et posterior est sicca magis; modo in sicca parte debet esse organum memoriae, quia illa pars magis conservat.

3. Dico quod est in posteriori, quia laesa illa laeditur memoria. Sed hoc non esset nisi ibi esset organum, quia aliter non plus amitteret [organum] memoriam laesione facta ibi quam alibi.

Item, <propter> aliud, quia illi qui habent illam partem posteriorem magis elevatam sunt memorativi, et hoc non esset nisi esset <ibi> organum memoriae; ergo etc. Et hoc vult Avicenna, ut prius dictum est, et Commentator.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Sic se habet phantasia etc.”: dico hic quod per speciem imaginatam potest intelligere vel intentionem elicitam a re imaginata vel ipsam speciem phantasiatam. Modo, cum dicis “Sicut se habet etc.”, si intelligas per speciem imaginatam illam speciem elicitam /122vB/ concedo; sed si accipias illam speciem sensatam quae est illud phantasma, falsum est.

Ad 1.2 Ad aliam. “Subiectum et passio etc.”: verum est —loquendo de propria passione. Et cum dicis quod est passio, dico quod falsum: non enim est passio eius sicut subiecti sed sicut efficientis; post enim sensum communem potest memoria, et sic etiam intelligit Philosophus⁵ cum dicit

---

¹ et] vel **P**.

² et phantasia] ad fan()am **P**.

³ sua passio] subiectum **P**.

⁴ Avicenna, *De An.* IV.1, p.9. Albertus Magnus, *Mem.* I.1, p. 99a.

⁵ Arist., *Mem.* 1.450a12-14.

quod est passio primi sensitivi, quia requirit quod sit sensus communis p[ost]rius quam memoria. Et sic ad illud.

Quaestio 15

Utrum reminiscentia insit nobis a natura

Consequenter quaeritur circa reminiscentiam, et primo utrum insit nobis a natura.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia quae insunt a natura sunt ad unum determinata; sed reminiscentia non <est> huiusmodi; ergo etc. Maior patet per Avicennam¹ <***> sicut² motus lapidis ad deorsum. Minor declaratur, quia reminiscentia ad diversa se extendit.

1.2 Item, illud quod inest nobis ex consuetudine non inest nobis a natura; sed reminiscentia est huiusmodi, quia fit secundum motum consuetum quando post unum motum consue<vi>mus facere alium;³ quare etc. Maior patet, <et minor> etiam.

2. In oppositum arguitur: quia illud quod est potentia animae inest nobis a natura; sed reminiscentia est huiusmodi, ut inferius⁴ ostendetur; ergo etc.

3. Dico quod reminiscentia potest considerari quantum ad potentiam reminiscitivam vel quantum ad actum reminiscendi vel quantum ad modum reminiscendi. Si consideremus reminiscentiam quantum ad potentiam vel actum, sic inest nobis a natura, quia illud quod variatur in nobis secundum variationem complexionum est a natura; sed reminiscentia est huiusmodi, quia qui habent illam partem magis humidam sunt magis reminiscitivi, qui duram minus; quare etc.

---

¹ *Locum non inveni.*

² sicut] *iter. P.*

³ alium] *aliud P.*

⁴ *Vide quaestionem 17^{am}.*

Item, potentia reminiscitiva est potentia animae, sive sit eadem cum sensu vel cum intellectu vel diversa; modo potentiae animae sunt naturales et actus earum; quare erit naturalis et actus.

Secundo dico quod si consideratur quantum ad modum reminiscendi, sic est a consuetudine, quia unusquisque libentius facit quod consuevit, ut dicit Seneca,¹ et Philosophus secundo Metaphysicae² “tales dignamur³ dici qualia consuevimus facere”; modo quosdam actus consuevimus facere post alios qui non ordinantur essentialiter, sicut post comestionem ludere; modo habito uno volumus facere reliquum, et similiter reminiscencia <fit> per consuetudinem.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1. Cum dicitur quod reminiscencia non est determinata, falsum est: licet enim plures actus habeat, habet tamen unum, sc. devenire ad aliquid elapsum a memoria per aliquid retentum in memoria.

Ad 1.2 Ad aliam. “Reminiscencia est ex consuetudine”: dico quantum ad actum et potentiam animae non est ex consuetudine, sed quantum ad modum reminiscendi est ex consuetudine.

Quaestio 16

Utrum reminiscencia sit potentia animae

Consequenter quaeritur utrum reminiscencia sit potentia animae.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia quod est passio vel habitus animae non est potentia animae; sed reminiscencia est habitus animae; ergo etc. Maior patet, quia differt actus et potentia. Minor patet per Avicennam, qui[a] dicit 6° Naturalium⁴ quod

---

¹ *Locum non inveni.*

² Arist., *Metaph.* II.3.994b32-995a1. Trl. Guillelmi de Moerbeke: “Nam ut consuevimus, ita dignamur dici.” *Auctoritates Aristotelis* 1.56: “Sicut consuevimus, ita dignamur dici.”

³ dignamur] dignatur **P.**

⁴ Avicenna, *De An.* IV.3, p. 40: “recordatio, quae est ingenium revocandi quod oblitum est”.

est ingenium revocandi illud quod oblitum est a memoria; modo ingenium habitus est, <et> habitus¹ est passio.

1.2 Item, de eis quae sunt a natura non debemus laudari nec vituperari, ut dicit Philosophus in *Ethicis*;² sed in ingenio et reminiscentia collaudamur, dicimus enim ‘boni ingeni<i>’ etc.; <ergo etc.>

2. Oppositum arguitur. Obiectum arguit potentiam. Tunc arguitur: quod habet obiectum et actum, et actum determinatum, est potentia determinata; sed reminiscentia habet obiectum et actum – obiectum praeteritum, <scilicet>, secundum quod oblitum a memoria, et actum, scilicet reminisci et discurre ad id quod oblitum est; quare etc.

3. Dico quod reminiscentia potest considerari tripliciter: vel pro potentia reminiscitiva vel pro habitu vel /123rA/ pro passione, sicut dicitur de intellectu quod quandoque sumitur pro potentia intellectiva, quandoque pro operatione intelligendi, quandoque pro habitu intellectus.

Si quaeras ergo si sit potentia, certe dico quod uno modo sic, quia ubicumque est reperiri actus qui non potest reduci in aliam virtutem oportet sibi dari potentia cuius est ille actus; sed habemus quendam actum, sc. recordari de aliquo oblito a memoria per aliquid retentum in memoria, et iste non est memoriae, quia memoria habet conservare et non oblivisci.³ Nec est intellectus, quia intellectus non apprehendit sub tempore determinato. Oportet igitur quod sit †intellectus†⁴ reminiscentiae; quare etc.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Quod est habitus etc.”: verum est †sic†⁵. Cum dicitur quod est habitus: verum est —uno modo.

Ad 1.2 *Ad aliam*. “In eis quae sunt a natura etc.”: verum est —proprie quantum ad meritum vel demeritum. Et dicitur quod nos laudamur in reminiscentia: verum est —quantum ad modos †essendi† non tamen ut est

---

¹ habitus] habitui **P**.

² Arist., *EN* II.4.1106a6-10.

³ oblivisci] oblivio **P**, ut videtur.

⁴ intellectus] *fortasse* virtus scribendum.

⁵ sic] *an simpliciter scribendum?*

potentia. Vel dicendum quod laus talis ex hoc quod aliquis sit rememorativus non est inducens meritum <vel> demeritum.

Et sic ad illud est dicendum.

Quaestio 17

Utrum reminiscentia differat a memoria

Consequenter quaeritur utrum reminiscentia differat a memoria.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia motus et terminus motus non differunt; sed reminiscentia est quidam motus et memoria est terminus; ergo etc. Maior patet, quia motus et terminus sunt eiusdem generis (tertio Physicorum et 5°).¹ Minor patet, quia per reminiscentiam investigatur memoria, ut patet in Littera.²

1.2 Item, quae habent idem obiectum non sunt diversae potentiae; sed habent idem obiectum, quia non cognoscunt aliquid nisi praeteritum; ergo etc.

2. Oppositum apparet per Philosophum, qui distinguit istas ab invicem.

3. Dico quod differunt, quia secundum Philosophum³ alii sunt reminiscitivi <et alii memorativi>, quia <qui> sunt humidi magis sunt reminiscitivi, et tales peius memorativi; ergo erunt diversae virtutes.

Item, ut dicit Philosophus,⁴ differunt secundum tempus, quia reminiscentia praecedat memoriam.

Sed tu dices quod falsum est, quia memoria est causa reminiscentiae, et ideo reminiscentia sequitur.

---

¹ Arist., *Ph.* III.1.200b33-201a3, V.1.224b7-8, 5.229a25-26 (?).

² Arist., *Mem.* 2.451b10sqq.

³ Arist., *Mem.* 2.453a4-5 & 23sqq. Cf. 1.449b6-8, 450b7-22.

⁴ Arist., *Mem.* 2.453a6-7.

Dico quod reminiscentia sequitur aliquando¹ motum in memoria, et aliquando praecedit, quia secundum quod est ex aliquo praesente in memoria, sic reminiscentia sequitur memoriam; sed secundum quod reminiscentia terminatur ad aliquid oblitum elapsum a memoria quod reducit ad memoriam, sic praecedit memoriam.

Item, differunt, sicut dicit Philosophus,² quia reminiscentia est ad modum syllogismi, quia virtus collativa; sed memoria non est huiusmodi, non enim est collativa nec procedens ab uno in aliud;³ quare etc.

Dico tamen quod sunt eadem virtutes subiecto et organo.

Primo quia auctores,⁴ ut Albertus et Avicenna, non distinxerunt inter organa et obiecta.

Item, secundum quod dicit Philosophus,¹ qui <multum> habent humidi in illo loco sunt bene reminiscitivi <sed peius memorativi>, sed hoc non diceret si sua organa essent distincta, quia iam abunditas in isto organo non impediret organum alterius si essent in diversis organis. Unde istud non est inconveniens, quia hoc videmus de gustu et tactu: in lingua sunt simul.

Ad 1. Dico tunc ad rationes.

Ad 1.1 “Motus et terminus motus non differunt etc.”: differunt sicut perfectum ab imperfecto. Et cum dicitur quod reminiscentia est motus etc.: aliqui dicunt propter hoc quod memoria perfectior est reminiscentia — falsum est, quia reminiscentia⁵ in aliquibus non reperitur in quibus memoria reperitur, et ideo dico quod non est motus sed est virtus cognitiva⁶ alicuius elapsi a memoria.

Ad 1.2 Ad aliam. “Quae habent idem obiectum sunt eadem virtus”: verum est /123rB/—si sub eadem ratione considerentur. Et tu dicis “Obiectum est idem”: dico quod non sub eadem ratione, quia obiectum memoriae est praeteritum secundum quod est species in memoria alicuius quod videtur esse prius apprehensum, sed obiectum reminiscentiae est praeteritum

---

¹ aliquando] aliquem **P**.

² Arist., *Mem.* 2.453a10.

³ aliud] a(liqu)id **P**.

⁴ auctores] acc(or)is **P**.

⁵ reminiscentia] memoria **P**.

⁶ cognitiva] cog(va) **P**.

elapsam a memoria ad quod devenitur per quendam discursum per speciem aliquam remanentem in memoria, et sic quodam modo praecedit reminiscentia memoriam, aliter tamen sequitur

Quaestio 18

Utrum reminiscentia sit potentia sensitiva vel intellectiva

Consequenter quaeritur utrum reminiscentia¹ sit potentia sensitiva vel intellectiva.

1. Arguitur quoniam intellectiva.

1.1 Quia reminiscentia est virtus collativa et non discernens, et collatio ad intellectum pertinet; ergo etc. Maior pater per Philosophum;² dicit enim quod est ut quidam syllogismus. Minor etiam patet.

1.2 Item, quod solum reperitur in hominibus videtur pertinere ad intellectum; sed reminiscentia est in solis hominibus; ergo etc.

2. †Item,³ quia† nulla potentia organica est potentia intellectiva; sed reminiscentia est potentia corporea, ut dicit Philosophus in Littera;⁴ ergo etc.

3. De ista quaestione dixerunt diversi diversimode. Quidam dixerunt quod quantum ad inceptionem⁵ suam pertinet ad sensum, sed quantum ad esse eius completum, quod⁶ est discurrere, pertinet ad intellectum.

Credo tamen quod sit corporalis et sensitiva. Tamen est in eodem subiecto cum intellectu⁷ et est solum in habentibus intellectum.

Primum declaratur, quia virtus intellectiva numquam⁸ per se aliquid apprehendit sub determinato tempore, nec aliquod particulare apprehendit,

---

¹ reminiscentia] memoria **P**.

² Arist., *Mem.* 2.453a10.

³ item quia] In oppositum arguitur *vel sim. scribendum erat*.

⁴ Arist., *Mem.* 2.453a22-23.

⁵ inceptionem] ince(o)em *vel* inte(o)em **P**, *id quod potius intentionem significat*.

⁶ quod] qui **P**.

⁷ intellectu] inte(llect)u *vel* inte(lligibi)li **P**.

⁸ numquam] ullum **P**.

sed reminiscencia apprehendit particulare per se ut est sub determinata differentia temporis, ut dicit Philosophus in Littera,¹ est enim de aliquo elapso a memoria sub ratione qua praeteritum; quare etc.

Item, nulla virtus organica pertinet ad intellectum; sed reminiscencia est huiusmodi; ergo etc. Maior patet, quia intellectus organum non habet. Minor patet, quia ut [cum] dicit Philosophus,² aliqui, cum volunt reminisci et non possunt, turbantur; et [cum] dicit quod in voluntate sua non est restringere istum motum <et> sistere ipsum; sed hoc non esset nisi virtus ista esset in organo, quia cum volumus intelligimus et non intelligimus; ergo erit in organo.

Item, alia signa adducit Philosophus:³ nanosi et senes et pueri non sunt bene reminiscitivi; pueri propter augmentum et nani propter abundantiam materiae, et senes propter motum detrimenti; ergo manifestum est quod talis virtus est in organo. Et si dicas “Nonne pueri et nani sunt bene humid i, et ideo debent esse bene rememorativi?”, dico quod illa est nimis humiditas \et/ calor nimis insufficiens ad regendum; ideo etc.

Secundum declaro⁴, quia est in hominibus solum; sed homines habent intellectum; ergo est in solis habentibus⁵ intellectum.

Item, processus naturae est a simili⁶ ad simile; modo a sensu proceditur ad intellectum; ergo per aliquid simile⁷ utriusque, et illud erit reminiscencia (vel cogitativa secundum Commentatorem⁸), quae⁹ ex aliquo praesente in memoria investigat aliquid elapsum a memoria; cum ergo in perfectioribus debeat reperiri, manifestum est quod in habentibus solum intellectum erit.

Ad 1. Ad rationes.

---

¹ Fortasse Arist., *Mem.* 2.52b2-4 respicitur.

² Arist., *Mem.* 2.453a14-17.

³ Arist., *Mem.* 4.453b4-7.

⁴ declaro] *vel* declaratio **P**; fortasse Secundi declaratio scribendum.

⁵ habentibus] hominibus **P**.

⁶ simili] dī()li **P**.

⁷ simile] simil(ite)r **P**.

⁸ Cf. Averroes, *Mem.* 49.

⁹ quae] qui **P**.

Ad 1.1 “Nulla virtus etc.”: dico quod verum est de virtute collativa universalium, de virtute tamen <collativa> singularium non oportet.

Ad 1.2 Ad aliam. “Quod solum reperitur in hominibus etc.”: dico quod non oportet, quia illa potentia non reperitur in homine nisi quia est suprema potentia, quae solum propter hoc in hominibus reperitur propter hoc <quod> habent intellectum, et in habentibus intellectum solum reperitur, licet sit virtus in organo.

Et sic ad illud. /123vA/

Quaestio 19

Utrum reminisci sit iterata acceptio vel sit iterum addiscere

Consequenter quaeritur circa definitionem utrum reminisci sit iterata acceptio vel utrum reminisci sit iterum addiscere.

19^A Utrum sit iterata receptio

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia quod non est acceptio non est iterata acceptio; reminiscentia non est acceptio; ergo etc. Maior patet per locum a toto in modo, et minor per Philosophum.¹

1.2 Item, iterata acceptio potest fieri per sensum; sed reminiscentia non [solum] fit in habentibus solum sensum sed in aliis, ut in habentibus intellectum etc. Maior <patet>: per sensum possumus iterum reaccipere aliquid. Minor patet, quia est in habentibus intellectum, ut dicit Philosophus.²

2. In oppositum est Philosophus.³

---

¹ Arist., *Mem.* 2.45120-21.

² Arist., *Mem.* 2.452a7-9.

³ Arist., *Mem.* 2.561b2-6.

19^B Utrum sit iterum addiscere

Tunc quaeramus ut<rum> reminisci sit iterum addiscere.

1. Arguitur quod sic.

1.1 Quia illi motus sunt idem quorum termini sunt idem; sed ipsius reminisci et iterum addiscere termini sunt idem; ergo etc. Maior patet 5° Physicorum.¹ Minor declaratur, quia reminiscentiae² terminus [est] ad quem est aliquod oblitum; similiter iteratae scientiae est illud quod prius scitum fuit; ergo etc.

1.2 Item, reminiscentia est ad aliquid praeteritum notum; sed iterum addiscere est ad aliquid ignotum quod elapsum est a memoria; ergo sunt idem.

2. Oppositum vult Philosophus.

Determinatio utriusque partis quaestionis 19

3. Dico hic †primo simul est intelligendo† primo quod reminiscentia diversimode definitur \ab/ auctoribus. Avicenna³ definit quod est ingenium revocandi illud quod est elapsum a memoria [et] per aliquid existens in memoria, et ipse sic definit eam quantum ad habitum reminiscendi. Sed Agazel⁴ sic definit quod sit inquisitio alicuius obliti ut fiat ***8 litt.*** in memoria. Philosophus⁵ vero sic quod sit iterata acceptio alicuius obliti per aliquid quod est in memoria. Et sic apparet quid sit memoria.

Ex hoc dico de primo quod visum est quomodo est iterata acceptio, quoniam non quocumque modo, sed per aliquid existens in memoria.

Sed de secunda quaestione, “Reminisci estne iterum addiscere?”, dico quod non, quia in reminisci inquiritur⁶ aliquid quod elapsum est a memoria

---

¹ Arist., *Ph.* V.4.227b20-21

² reminiscentiae – iteratae scientiae] scientia – iterata scientia **P**.

³ Avicenna, *De An.* IV.3, p. 40: “recordatio, quae est ingenium revocandi quod oblitum est”.

⁴ *In Algazele talem definitionem non inveni. Verus fons videtur esse Averroes, Mem.* 48-49.

⁵ Arist., *Mem.* 2.561b2-6.

⁶ inquiritur] requiritur **P**.

per aliquid receptum in memoria, et hoc fit per se ipsum sic quod non sit ibi¹ iterata scientia, quia in memoria nihil remanet, et ideo proceditur ex toto ignorato; nec hoc fit per se, sed per alium, puta per doctorem.

Ad rationes quaestionis 19^A. Ad rationes primas.

Ad 1.1 “Quod non est acceptio”: dico quod Philosophus non negat quod sit acceptio, sed negat quod sit prima acceptio, quia est secunda acceptio alicuius elapsi a memoria, ut dictum est.

Ad 1.2 Ad aliam. “Per sensum etc.”: dico quod non quaecumque iterata receptio est reminiscentia, sed iterata acceptio per aliquid existens in memoria alicuius prius apprehensi, et talis iterata acceptio non fit in habentibus sensum solum.

Ad rationes quaestionis 19^B. Ad rationes alias.

Ad 1.1 “Quorum termini sunt [in] idem etc.”: concedo. Et tu dicis “Termini sunt idem”: dico quod non, quia reminiscendi² terminus est elapsus aliquid a memoria [per] quod per aliquid sui iterum accipitur; sed illud quod est iteratae scientiae per aliquid sui [et] non accipitur.

Item illud quod est terminus reminiscentiae est aliquid quodam modo notum, sed terminus iteratae scientiae est aliquid totaliter ignotum, ad quod non fit iteratio per se.

Quaestio 20

Utrum motus contrariorum et similiarum sit unus in anima

Consequenter quaeritur utrum motus contrariorum et similiarum sit unus in anima.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia diversorum non potest esse motus unus; similia sunt diversa; quare etc. Et confirmatur quia unumquodque diversificatur secundum

---

¹ ibi] in **P**, ut videtur.

² reminiscendi] reminiscenti **P**.

diversitatem †quod†¹ causae; sed motus qui diversificantur² in anima ab ipsis rebus sunt effectus rerum; sed res sunt diversae, quare etc.

1.2 Item, †de contrariis† contraria simul non possunt existere; sed motus contrariorum sunt contrarii, ergo in anima simul non erunt, et per consequens non /123vB/ erunt unus motus.

2. Oppositum dicit Philosophus in littera.³

3. Dico quod motus similium in memoria est unus, quia illa debent facere unum motum in anima quorum unum est principium cognoscendi reliquum; sed motuum similium unum est principium cognoscendi reliquum; quare etc. Maior patet, ut videtur. Etiam minor. Et confirmatur, quia licet Socrates et Plato differant, tamen Socrates albus et Plato albus ut sic non differunt, et ut sic sunt similes, quia motus similium ut sic est unus.

Dico de motu contrariorum quod unus est, licet contraria sint diversa, quia immutationes contrariorum non sunt contrariae, quia simul possunt esse in eadem parte medii, et unum est principium cognoscendi reliquum et per eandem speciem, et tunc ambo cognoscuntur et per unum motum, quia semper unum se habet sicut habitus,⁴ alterum sicut privatio.

Intelligendum tamen quod licet unum cognoscatur per aliud de contrariis, cognitio tamen unius non est cognitio alterius, licet species sit eadem qua cognoscuntur. Similiter dico de similibus.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 Quando dicitis “Similia sunt diversa”, aliquis diceret quod in eo in quo similia sunt non differunt, sed forte in alio differunt.

Ad 1.2 Ad aliam. “Motus contrariorum etc.”: dico quod verum est — loquendo de motu reali; loquendo tamen de motu intentionali⁵ vel spirituali tales immutationes contrariorum non sunt contrariae.

Et sic ad illud.

---

¹ quod] suae vel propriae vel sim. requiri videtur.

² diversificantur] divi()tur **P**.

³ Arist., *Mem.* 2.451b18-19 (?).

⁴ habitus] actus **P**.

⁵ intentionali] fere int^oe^{li} **P**.

ISTA DE MEMORIA ET REMINISCENTIA SUFFICIENT.